

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra sociální a charitativní práce

Bakalářská práce

SPIRITUALITA A SUPERVIZE V CHARITATIVNÍ A DIAKONICKÉ ORGANIZACI

Vedoucí práce: Mgr. Nicole Emrová

Autor práce: Vít Kovář

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 3.

2022

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

25. března 2022

.....

Vít Kovář

Tímto děkuji mé vedoucí diplomové práce Mgr. Nicole Emrové za kontrolu vývoje této práce, věnování svého osobního času a věcné připomínky k celé práci a její provázanosti. Velmi si vážím Vaší neutuchající pomoci při psaní této práce. Zároveň děkuji mým velmi dobrým známým za jazykové korektury této práce a podporu. Děkuji i rodině za důvěru, kterou do mě vložila.

Obsah

Úvod.....	5
1. Sociální práce v charitativní a diakonické organizaci	6
1.1. Sociální práce.....	6
1.1.1. Vývoj sociálních služeb	7
1.1.2. Sociální práce v současnosti.....	8
1.2. Charitativní a diakonické organizace.....	9
1.2.1. Rozdělení pojmů diakonie a charita	10
1.2.2. Sociální práce v charitativní organizaci	11
1.2.3. Sociální práce v diakonické organizaci.....	12
2. Spiritualita v charitativní a diakonické organizaci	14
2.1. Pojem spiritualita	14
2.2. Křesťanská spiritualita.....	15
2.2.1. Vývoj křesťanské spirituality	16
2.3. Promítání spirituálních aspektů do sociální práce	17
2.3.1. Historické aspekty spirituality v sociální práci.....	17
2.4. Důležitost spirituality v motivaci sociálních pracovníků	18
2.4.1. Proč je spiritualita důležitým aspektem sociální práce.....	19
2.5. Křesťanská spiritualita v charitativní a diakonické organizace.....	19
2.5.1. Ukotvení křesťanské spirituality ve službách charitativních a diakonických organizací.....	19
2.5.2. Současná pozice charitativních a diakonických organizací ve společnosti... 20	
3. Supervize v charitativní a diakonické organizaci.....	22
3.1. Supervize	22
3.1.1. Cíle supervize	22
3.2. Supervize v sociální práci	23
3.2.1. Historický vývoj supervize v sociální práci.....	23
3.2.2. Formální pozice supervize k sociální práci	23
3.2.3. Současná supervize v sociální práci	24
3.3. Supervize v charitativních a diakonických organizacích.....	25
4. Zhodnocení míry zásahu spirituality do sociální práce a supervize v charitativních a diakonických organizacích	27
Závěr	32
Seznam použitých zdrojů.....	33
ABSTRAKT	36
ABSTRACT	37

Úvod

Bakalářská práce se věnuje tématu spiritualita a supervize v charitativní a diakonické organizaci. V úvodu bych chtěl představit výběr tématu mé bakalářské práce a zároveň i způsob vypracování mé práce. Téma jsem si vybral, jelikož, jako student oboru Sociální a charitativní práce na Teologické fakultě Jihočeské univerzity se často setkávám se spojením sociální práce a spirituality, religiozity a náboženství. V této práci popisují historické ukotvení a církevní kořeny charitativních a diakonických organizací, reflektují jejich roli a místo v systému sociálních služeb, a popisují, jaký přínos z hlediska tématu spirituality, tj. jeho zapojováním do práce s klienty, mohou mít (mezi ostatními, kteří se sociální práci věnují). Sám jsem také spolupracoval v minulosti s organizací Diecézní charita České Budějovice, tedy je mi téma osobně blízké. Měl jsem možnost seznámit se činnostmi této organizace i v rámci své odborné praxe v rámci studia a možnost poznat zaměstnance nejen z Diecézní charity České Budějovice, ale také z organizace Charita ČR. Tyto všechny aspekty hrály i důležitou roli ve výběru tématu mé bakalářské práce. Jako způsob vypracování jsem zvolil rešerši vybraných literárních zdrojů, jelikož se jedná o téma poměrně rozsáhlé a dostupné relevantní literatury je dostatek. V práci se budu odkazovat hlavní literární prameny, které lze vyhledáváním k danému tématu získat.

Jsem si vědom, že výčet zdrojů není vyčerpávající a že existují další zdroje k tématu. Není ovšem možné v rozsahu bakalářské práce uvést všechny dostupné zdroje, myšlenky, názory a pohledy na uvedené téma, proto jsem zvolil pohled obecnější, který slouží jako určitý předstupeň a úvod do tématu.

Cílem mé práce je představení spirituálních aspektů sociální práce a supervize v charitativní a diakonické oblasti praxe. Celkovým záměrem této práce je shrnutí tématu, nastínění diskuse, a také otevření nového pohledu na dané téma. Dále pak si kladu za cíl otevřít nové otázky a další přidružená témata k možnému prozkoumání, či představení a popsání.

Práce je rozdělena do 4 kapitol.

V první kapitole představím obecnou podobu sociální práce a její ukotvení v legislativě a současnou podobu, poté se z vybrané literatury pokusím zhodnotit, jak se tato podoba sociální práce specifikuje v charitativních a diakonických organizacích. Zajímá mě, zda sociální práce v těchto organizacích probíhá stejně, jako v jiných organizacích, které poskytují sociální služby, či má v odkazu na místo svého působení různá specifika. Zároveň také s odkazem na vybranou literaturu představím charitativní a diakonické organizace jako takové, jaké mají historická východiska, specifika, hodnoty apod.

V druhé kapitole se zaměřím na samotnou spiritualitu, její definici, vymezení a historický vývoj. Konkrétně se zaměřím na představení křesťanské spirituality, které úzce souvisí právě s pohledem na spiritualitu ve vybraných oblastech praxe. Představím křesťanskou spiritualitu v kontextu sociální. Postupně představím také křesťanskou spiritualitu v kontextu motivace sociálních pracovníků. Důležité také bude postavení křesťanské spirituality přímo v charitativních a diakonických organizacích, jako takových.

Třetí kapitola se bude zabývat především supervizí. Okrajově představím pojem supervize a její vztah k sociální práci. Z vybraných zdrojů poté představím, jakým způsobem probíhá supervize v charitativních a diakonických organizacích a popřípadě jaké specifika se s ní pojí a jaký existuje vztah mezi spiritualitou a supervizí.

V poslední kapitole zhodnotím poznatky, které z celkového obsahu práce vyplývají a zhodnotím, jakým způsobem je spiritualita obsažena v charitativních a diakonických organizacích a jaký to má dopad na sociální služby, které tyto organizace poskytují.

1. Sociální práce v charitativní a diakonické organizaci

V této kapitole se zaměřuji na specifikaci pojmu sociální práce, na stručné nastínění její historie a na její aspekty a specifika v rámci diakonických a charitativních organizací. Dále se zde také představuji a upřesňuji pojmy jako charita a diakonie, jejich historickou determinaci a současnou podobu. Tato kapitola je důležitá pro pozdější pochopení souvislostí a propojení spirituality a sociální práce.

1.1. Sociální práce

Sociální práce je obor, který je orientován na řešení lidských problémů. Obecně se vedou diskuse o tom, co vše patří do sociální práce a kdo je kompetentní ji vykonávat – zda profesionál či laik, který rád pomáhá druhým. Někteří odborníci tvrdí, že sociální práce je to, co dělá sociální pracovník. Jiní tvrdí, že je to to, na co se nestíhají zaměřit ostatní povolání, která pracují s lidmi – jako například lékaři, zdravotní sestry aj. Důležité je ale, že se jedná o samostatný obor, který hraničí s obory sociologie, psychologie, psychiatrie a zabývá se řešením nepříznivých životních situací a pomocí a podporou klienta. Jako vědní obor má sociální práce svá kritéria, teoretická východiska či paradigmaty.¹

Sociální práce se nejvíce uplatňuje v sociálních službách. Sociální pracovník je zaměstnáván sociálními subjekty. Těmto subjektům pomáhá uskutečňovat sociální programy, cíle, projekty nebo plány. Požadavek na kvalitní vzdělání sociálních pracovníků má za následek profesionalizaci sociálních služeb. Sociální služby napomáhají k realizaci sociálně-politických záměrů.²

Ještě v nedávné minulosti byl člověk v nouzi odkázán především na své nejbližší a na komunitu, ve které žil a pohyboval se. Pokud u něj nastala nepříznivá sociální situace, tak k vyřešení této situace potřeboval pomoc právě této komunity. Jen pro ty nejtěžší případy zde byly Instituce, které se věnovaly potřebným, a které zastřešovala církev. Lze tedy říci, že někteří lidé v té době měli v sobě kousek sociálního citění, kousek solidarity, subsidiarity a potřebné pomoci a podpory druhých. Postupem času jaksi tento aspekt člověku vlastní externoval a stala se z něj plnohodnotná profese – sociální pracovník. V dnešní moderní společnosti má sociální pracovník za úkol hlavně řešení nepříznivých situací jednotlivců, skupin či komunit. Jedná se především o nepříznivé sociální situace, na které předchodzí mechanismy sociální práce už neznají řešení. Sociální pracovník tak doslova bojuje za celkové zlepšení sociální situace lidské společnosti. Pomáhá napravovat narušené vztahy v přirozeném prostředí. Snaží se u svých klientů docílit životních postojů a chování tak, aby každý člověk mohl svobodně žít ve svobodné a demokratické společnosti. Důležitým úkolem sociálních pracovníků je i sdružování odborníků do multidisciplinárních týmů. Zde hraje sociální pracovník důležitou roli, a to roli koordinátora tohoto týmu. Sociální pracovník dnes musí mít také vyšší odborné či vysokoškolské vzdělání v oboru sociální práce.³

Činnosti a obsah práce sociálního pracovníka jsou vymezeny legislativně, a to zákonem o sociálních službách. Zákon zde předkládá základní výčet toho, co sociální

¹ Srov. NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN: 80-90307-0-0, s. 9-10.

² Srov. MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-473-7, s. 179.

³ Srov. HANUŠ, Petr. *Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný?* SOCIÁLNÍ PRÁCE/SOCIÁLNÁ PRÁCA, 2007, č.1, s. 5-6. ISSN: 1213-6204.

pracovník dělá: „*Sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.*“⁴

1.1.1. Vývoj sociálních služeb

Na základě historických pramenů je patrné, že již ve starověkém Egyptě lidé řešili otázky sociálního uskupení, rolí ve společnosti, témat sociálního vyloučení, sociálního statusu a řešení sociálních problémů. V antickém světě existovala místa, která byla vždy spojena s uctíváním božstev, kde se lidé shromažďovali, tvořili komunity a sociální síť. Ovšem pořád zde panovalo přesvědčení o nadpřirozených silách, a i to, že sociální problémy jsou jakýmsi způsobem trestu za hříšný život. Nebyl zde moc silný impulz k sociálnímu rozvoji a vývoji sociálních institucí. Zlom přišel až ve starověkém Řecku, kde lze pozorovat první koncepce sociálních institucí, které již měly potenciál dále se rozvíjet. Původně u nich však nebyla snaha pomáhat potřebným, jelikož v řecké společnosti nebyla snaha pomáhat potřebným považována za hodnotu. Ve starověkém Řecku byla společnost rozdělena na privilegované, kteří žili z práce pracující skupiny a otroků. Obecně řečeno, polyteistická náboženství a státy, kde tyto víry dominovaly, neměly moc potenciálu ve své společnosti k tomu, aby se věnovaly potřebným a vytvořily sociální systém, který by se pomocí potřebným zabýval. Toto změnilo až křesťanství. Křesťanství přineslo do svého učení pomoc potřebným jako ctnost. Tím se lišilo od předchozích sociálních společenstev a institucí a mohlo tak svůj cíl dále rozvíjet a podporovat.⁵

Z pohledu evropské historie byla sociální práce vždy spojena se zapojením křesťanů a křesťanských institucí do pomáhání lidem. Je tomu tak díky tradici prvních křesťanských obcí a sociálnímu étosu Bible. Lidé, kteří se hlásí k víře, jsou dlouhodobě angažováni v sociální práci neziskových organizací i v současné společnosti.⁶

Zlom v monopolu církve na pomoc potřebným nastal na přelomu 16. a 17. století. V Evropě se v té době poprvé objevily zákony a právní předpisy, kterými si státy či monarchie přebíraly odpovědnost za péči o potřebné.⁷

Vznikaly státní lazarety, ústavy, dětské domovy, chudobince apod. Aktivity církve a jejích institucí, věnující se pomoci potřebným, byly poněkud upozaděny. Ovšem vedle církevních institucí se začaly objevovat i instituce „státní“, zřizované z kompetence panovníků či jednotlivých měst a obcí. Je zde však rozdíl v cíli státních a církevních institucí. Cílem státních institucí bylo pozdvihnout prestiž daného státu či monarchie. Měly za úkol snižovat počet lidí trpících chudobou, handicapem či jinak nezapadajících do zdravé a spokojené společnosti. Čím méně tyto lidé byli vidět, tím se zvyšovala prestiž země.⁸

⁴ Zákony pro lidi, *Zákon o sociálních službách* č. 108/2006 Sb. [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

⁵ Srov. TOKÁROVÁ, Anna, a kol. *Sociální práce*. Prešov: Akcent, 2009. ISBN: 978-80-89295-15-9, s. 88-92.

⁶ Srov. MARTÍNEK, Michal, a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: JABOK, 2008. ISBN: 978-80-904137-2-6, s. 9.

⁷ Srov. MESSINA, Rosario. *Dějiny charitativní činnosti*. Translation: Terezie Brichtová. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2005. ISBN: 80-7192-859-3, s. 135

⁸ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-310-9, s. 19-31.

Jak již bylo zmíněno, cílem církevních institucí byla pomoc bližnímu v nouzi, v souladu s biblickým étosem. Tento rozdíl je velice důležitý i pro další vývoj sociální práce. Rozdělení služeb potřebným čili předchůdcům sociálních služeb mezi stát a církev panovalo dlouhá staletí. Existovala pomoc ze strany státu, i ze strany církve. Každá strana sledovala trochu odlišné cíle, podporovala a pomáhala potřebným s jiným záměrem, stála na odlišných východiscích. Později vnikl jakýsi trend, který poukazoval na to, že státní sociální služby jsou striktnější a postrádají komplexnost brát člověka jako lidskou bytost s duchovními a psychickými potřebami. Sociální služby církve jsou však přizpůsobivější a komplexnější, co se zájmu o klienta týče. Tento jev byl zřetelný v sociálních službách v tzv. socialistických státech. Církev (a její aktivity) šla v těchto státech do pozadí a objevil se rozmach státních sociálních služeb, zejména ústavní péče. Důležité bylo, aby stát vypadal silný a společnost zdravá a bez společensko-patologických jevů. Lidé, kteří byli ohroženi ve svém sociálním fungování, byli často „schováváni“ do ústavů a léčeben. Nedostalo se jim zde sociální rehabilitace, ale společnost vypadala navenek bez závad. Tyto praktiky přestaly být „účinné“, až po vlně revolucí, které nastaly koncem 20. století, nejen v České republice. Do mnoha států, včetně České republiky se vrátila církev jako provozovatel sociálních služeb. Pro církev to byla velká výzva v upevňování pozice vedle fungování státních sociálních služeb.⁹

1.1.2. Sociální práce v současnosti

Sociální práce je v dnešní době etablovanou disciplínou, má svůj daný etický kodex a metodiku práce s klientem. Sociální práce v současnosti obsahuje formální vzdělávání a je velice silně organizačně a finančně závislá na státu. Fungují zde vedle sebe soukromé a církevní organizace, spolu se státem organizovanými službami. Formální i neformální sociální práce se vyvíjejí současně a převaha jedné z nich je vždy závislá na sociálně-politické situaci určitého státu. Někteří autoři, například Řezníček, považují za zajímavé i tendence deprofesionalizace sociální práce. Tato neformální podoba sociální práce znamená, že sociální práci s klientem vykonávají i lidé bez vzdělání v oboru, ale z blízkého prostředí klienta. Mnohdy tato sociální práce může mít lepší výsledky než formální sociální práce. V současné době lze sledovat i veliký rozmach i na poli nestátního neziskového sektoru – vznikají nestátní neziskové organizace, které poskytují sociální služby, a které vykonávají sociální práci. V těchto organizacích často najdeme propojení profesionálního přístupu k sociální práci a principu občanské solidarity. Současná společnost obsahuje sociální problémy, které jsou často náročné a vzájemně se prolínají, a jelikož sociální pracovník nemůže vykonávat svou práci bez toho, aniž by znal společnost, v níž se klienti pohybují a žijí, lze říci, že samotná společnost vyžaduje od sociální práce a sociálních pracovníků odbornou přípravu té nejvyšší kvality. Vědomosti, schopnost práce s informacemi, tvořivé uplatňování osvojených dovedností – to vše musí mít sociální pracovník, ať už na poli církevních, státních, nestátních či neziskových sociálních služeb. Cílovými skupinami sociální práce jsou lidé v nepříznivé životní situaci, lidé s duševním onemocněním, senioři a děti a mladiství v nepříznivé životní situaci, či bez rodiny. Dále to můžou být celé rodiny, skupiny, nebo komunity, které jsou ohroženy vyloučením z většinové společnosti. Sociální práce myslí ale i na cizince a migranty a další osoby ohrožené nepříznivou sociální situací.¹⁰

⁹ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-310-9, s. 19-31.

¹⁰ Srov. NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN: 80-90307-0-0, s. 18-21.

1.2. Charitativní a diakonické organizace

Církvemi zřizované organizace jsou legitimní poskytovatelé sociálních služeb jen pokud splní dané podmínky podle zákona o sociálních službách. V České republice je to zákon 108/2006 Sb. Vydání zákonů o poskytování sociálních služeb znamenalo pro některé církevní a charitativní organizace a komunity obrovskou byrokratickou zátěž a kvůli tomu musely organizace a komunity mnohdy svůj provoz ukončit. Mnoho organizací se ale dokázalo podmínkám přizpůsobit a zkvalitnit sociální práci také profesionálně a kvalifikovaně vést své služby. Organizace se také dokážou zaměřovat na efektivitu svých služeb. Dokážou také dosáhnout na dotace z veřejných zdrojů.¹¹

Křesťanská sociální angažovanost se dá rozdělit na organizační, společenskou a interaktivní. Sociální práce je úzce spjata s interaktivní podobou pomoci, což znamená, že se pomoc zakládá na osobní angažovanosti zúčastněných. Tato podoba pomoci má své pevné místo také v křesťanské společnosti. Tato podoba pomoci tvoří základ dnešní podoby diakonické a charitativní práce.¹²

V minulosti byla sociální práce, byť tak nebyl její explicitní název, výsadou činnosti klášterů, „špitálů“, či „božích domů“. Za cíl si kladla hlavně boj proti chudobě. Její profesionalizace pomoci a vědeckost, jak ji známe v dnešní době se zformovala až na počátku 19. století.¹³ Tento vývoj je již zmíněný v předchozí podkapitole.

V novodobé historii si lze všimnout zajímavého úkazu. Organizace, které založila církve v dnešní době fungují především v evropském prostředí jako akreditovaní poskytovatelé sociálních služeb. Jedná se o organizace, které zakládají církve, církevní hnutí, farnosti, řehole, diecéze, místní křesťanské komunity, sdružení věřících apod. Na své fungování tyto organizace čerpají finanční prostředky od státu. Z nadací samosprávných celků i dárců mimo církve. Někdy jsou ale taktéž spolufinancovány církví. Církve plní svůj charitativní rozměr (dobrovolné dobročinné akce na pomoc trpícím lidem, dětem, starým lidem, sociálně slabým, nemocným) i mimo působení těchto organizací, a to například nemocničním kaplanstvím. Vznáší to otázku, jak moc jsou tyto organizace součástí struktury dané církve? Je zde ještě místo pro zakládající církve, nebo se již organizace osamostatnily a jsou součástí běžných poskytovatelů sociálních služeb a církevní rozměr se promítá jen do specifického pojmenování, např. Charita, Diakonie Českobratrské církve evangelické (Diakonie CČE)? Mnoho autorů se shoduje na takzvané podvojně strukturu církve. Jednu strukturu má tvořit církevní obec, farnost, či sbor a druhou právě zmíněné organizace či sítě organizací založené církví.¹⁴

Existují mnohé návrhy, jak by se organizace z církví mohly vyvázat, ovšem pak by tyto organizace ztratily svůj důležitý církevní a spirituální rozměr. Ovšem existují také tendence k návratu organizací pod úplnou správu církví. To ale není z určitých důvodů zcela možné. Nelze násilně přivést sociální pracovníky a zaměstnance organizací na křesťanskou víru. Zřizovatelé těchto organizací by pak museli být například přímo farnosti a organizace jako takové by zanikly. Obě řešení jsou velmi nešťastná a nejsou možné bez fatálních následků. Celkové podvojně chápání církve se již i ve společnosti usadilo. Osoby mimo církve, klienti, a někteří zaměstnanci organizací vidí zásah církve do organizace jen v jejím založení, dále pak berou organizaci jako běžného poskytovatele

¹¹ Srov. ŠILER, Vladimír. *Religiozita a spiritualita ve zdravotnictví a sociální péči*. Ostava: 2017. ISBN: 978-80-7464-966-0, s. 71.

¹² Srov. ŠIMR, Karel. *Trojí diakonie*. Brno: CDK, 2019. ISBN: 978-80-7325-480-3, s. 107-108.

¹³ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-473-7, s. 179.

¹⁴ Srov. OPATRNÝ, Michal. *Charity a diakonie – poskytovatelé sociálních služeb nebo sekundární církevní struktura?* Caritas et veritas, 2017, č.7, s. 92-95. ISSN: 1805-0948.

sociálních služeb. Ovšem církve, které organizace založily, zde vidí i charitativní rozměr, který organizace pro církev splňují, a který by církev bezpochyby mít měla. Je důležité brát v potaz teologické a empirické pojetí organizací, ale také vnitřní uspořádání církve, aby mohly organizace odkazovat na církve, jako jejich zřizovatele. Zajímavým aspektem je i to, že organizace, které jsou zřizovány a založeny církvemi, se často zaměřují na sociální problémy, které jsou v daných státech favorizovány.¹⁵

Kdyby se více církevní organizace zaměřily na potřebné osoby, na které stát nepamatuje, a které jsou mimo sociální systém daných států, staly by se pro své zřizovatele více čitelnými a mohly by pak spolu více spolupracovat. Ovšem organizacím by to přineslo větší finanční nestabilitu, jelikož by nedostávaly státní finanční podporu.¹⁶

Vedle dalších subjektů poskytujících sociální služby a zaměřujících se na pomoc potřebným, existují také charitativní a diakonické organizace. Jejich specifikum tkví v tom, že jsou spjaty, v menší či větší míře, s aktivitou církve. O její roli na chod a činnost organizace mají různí autoři rozdílné názory. Pro autory je klíčový zejména rozměr, který mohou církve organizacím přinášet, rozměr, který chápe člověka jako komplexní bytost včetně spirituální roviny.¹⁷

1.2.1. Rozdělení pojmů diakonie a charita

Rozdíl mezi pojmy charita a diakonie je v jejich interpretaci. Tyto pojmy sdílí společnou historii, a to již od počátku křesťanství, kdy tyto pojmy měly velký význam. Pojem charita značí lásku, ale jedná se o lásku k bližnímu ve smyslu soucitu, pomoci a sounáležitosti. V počátcích judaismu se rozlišovala láska na *agapé*, *éros* a *charitas*. *Agapé* je velmi silný citový vztah lásky, ovšem jedná se například o příbuzenskou lásku, není zde sexuální kontext. *Éros* je silný citový vztah se sexuálním kontextem. Právě již zmiňovaný termín *charitas* vyjadřuje smilování, slitování, pomoc potřebným a sounáležitost s nimi. Pojem *diakonia* lze přeložit, jako péče o bližní. Jedná se o lidskou ctnost a důsledek vazby člověka na Boha. Tyto dva pojmy – *charitas* a *diakonia*, si církve vypůjčily a pojmenovaly tak své organizace pro sociální služby. Názvy těchto organizací se dají považovat za odkaz na základy judaismu a křesťanství. Tyto názvy vycházejí z původních pojmů a lze říci, že diakonické i charitativní organizace mají svůj diakonický a charitativní rozměr.¹⁸

Idea charity vznikla ve středověkých židovských obcích a zachovala se napříč celou židovskou tradicí. Lidé v židovských obcích byli zapojeni do pomoci chudým, vdovám, sirotkům a všem na okraji své komunity a snažili se skrze vybrané členy komunity pomoci, aby se situace těchto lidí zlepšila a nedošlo k jejich vyčlenění. Zde také poprvé vznikl jakýsi náznak dobrovolnictví, kdy spolky v rámci židovské obce přijímaly i pomocníky, kterým ovšem nenabízely závazné členství, ani vyšší postavení či prestiž ve společnosti. Na tuto situaci je nahlíženo jako na velmi dobrý příklad komunitní solidarity.¹⁹

Za základ charitativní služby jsou považovány některé texty z Nového zákona, zejména evangelia. V těchto textech je velmi důležité přiblížení života a jednání

¹⁵ Srov. OPATRŇY, Michal. *Charity a diakonie – poskytovatelé sociálních služeb nebo sekundární církevní struktura?*. Caritas et veritas, 2017, č.7, s. 92-95. ISSN: 1805-0948.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Srov. CHLADIMA, Martin. *Charitativní péče – Dějiny a současnost*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN: 978-80-7041-632-7, s. 8-10.

¹⁹ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-473-7, s. 35.

samotného Krista, jeho dobrodiní, přístup k trpícím a chudým lidem, uzdravování a jeho podobenství o milosrdném Samaritánovi, který pomohl židovi v nouzi, i když patřil k zneprátelenému národu. Důležitá jsou také Kristova slova o posledním soudu a o tom, abychom přistupovali k trpícímu člověku (jedinci), jako kdybychom v něm viděli Krista samého.²⁰

Je potřeba zdůraznit, že termín *diakonia* se stal v evropském prostředí protestantských a reformovaných církví znakem, který označuje tutéž empirickou realitu, jako v katolickém prostředí označuje pojem *caritas/charita*.²¹

Oba pojmy vystihují souhrnné označení pro sociální práci v prostředí církví katolických a evangelických. Také oba hovoří o tom, že láska k Bohu je vyjádřena láskou k druhému člověku. Církev má zájem pomáhat chudým a oba pojmy popisují to, jak je pro křesťanskou existenci důležitá pomoc druhým. Oba tyto pojmy jsou novozákonní.²²

Na konci Matoušova evangelia lze nalézt slova Ježíše Krista o pomoci bližním. Tentokrát ale nejsou určena jen jeho nejbližším (dvanácti apoštolům), ale Ježíš zde promlouvá ke všem křesťanům. Podle vzoru pomoci by tedy neměli jednat jen kněží (nástupci apoštolů), ale všichni křesťané. Pomoc potřebným nemá být brána jako důkaz toho, že křesťané berou svou víru vážně, ale je to praktická odpověď na nespravedlnost a utrpení na tomto světě.²³

1.2.2. Sociální práce v charitativní organizaci

Ve středověku se začaly ukazovat tendence, které nařizovaly církvím, aby se starala o chudé a své prostředky mezi ně rozdělovala ku pomoci. V některých místech to došlo až tak daleko, že církev měla povinnost hlídat, aby lidé ve svém posledním přání odkazovali část pozůstalosti chudým, aby tak po smrti pomohli své duši. To, co přinesl pozdní středověk a poté raný novověk do charitativní sociální práce bylo, že charitativní péče postupně přecházela z farností a biskupství na kláštery a řeholníky či řeholnice. Tato změna je zásadní při dalším vývoji sociální práce v charitativních organizacích. Lze tu pozorovat tu první oddělení od větších statutárních celků a větší nezávislost na vnitřní struktuře církve. Řeholnice často pomáhaly ve špitálech, chudobincích nebo dětských domovech a lazaretech.²⁴

Napříč historií se církev vždy zajímala o chudé, potřebné, nemocné a jinak vyčleňované lidi ze společnosti. Je logické, že po institucionalizování této pomoci a po vzniku sociální práce, jako samostatného vědního oboru, se církev zapojily a daly

²⁰ Srov. KOUDELKA, Jaroslav. *Teologická východiska charitativní činnosti křesťanské církve*.

Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2012, diplomová práce, s. 38.

Vedoucí práce: ThLic. Petr Štica, Th.D. Dostupné na:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/46629/DPTX_2010_2_0_291542_0_90758.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²¹ Srov. ŠMERDA, Hynek. *Křesťanská charita v běhu věk*. České Budějovice: JIH, 2010. ISBN: 80-86266-39-8, s. 86-93.

²² Srov. DOLEŽEL, Jakub. *Teoretické ukotvení církevní sociální práce na pozadí obecných a českých charitativních dějin až po encykliku Deus caritas est*. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2011, disertační práce, s. 48. Školitel: prof. Dr. Heinrich Pompey, Dipl.-Psych. Dostupné na:

https://theses.cz/id/tcc3yv/DOLEZEL_disertacni_prace.pdf?lang=en;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dbadatel%C3%A9%20vyu%C4%8Dov%C3%A1n%C3%AD%26start%3D80

²³ Srov. OPATRŇY, Michal. *Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek církve*. In MARTINEK, M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008, ISBN: 978-80-904137-2-6, s. 62-71.

²⁴ Srov. ŠMERDA, Hynek. *Křesťanská charita v běhu věk*. České Budějovice: JIH, 2010. ISBN: 80-86266-39-8, s. 86-93.

vzniknout organizaci, jako je Charita. Církev je velice přizpůsobivá zájmu společnosti a je schopna zaměřit se na potřebné, jejichž problémy jsou aktuální. Dříve se zaměřovala na chudé, vdovy, sirotky či válečné veterány. Při změně doby a poměrů přidala například i vězně, prostitutky, Romy, psychicky nemocné a nepřizpůsobivé, oběti domácího násilí, a spoustu dalších. Je důležité ocenit i tento prvek.²⁵

Největším zástupcem charitativních organizací je Caritas Internationalis, která sdružuje v konfederaci více než 160 organizací, které pracují na světové úrovni, téměř ve všech zemích světa. V České republice je touto organizací Charita Česká republika, která zastřešuje síť Diecézní Charity, Farní Charity a Městské Charity, po celé České republice. Tyto organizace vznikly na základě působení římskokatolické církve. Staví na křesťanských hodnotách a bohaté historii římskokatolické církve, jako zřizovatele a zprostředkovatele pomoci chudým a bezmocným. Nelze však opomenout, že tyto organizace se zároveň stávají i centrem, které v dané oblasti nabízí a poskytuje sociální služby, které zaměstnávají sociální pracovníky. Nejedná se jen o organizaci spadající pod římskokatolickou církev, ale také o organizaci, která je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb. Tato organizace zaměstnává kvalifikované sociální pracovníky v sociálních službách a má také rozšířenou síť dobrovolníků, kterou tvoří různí lidé napříč všemi sociálně-ekonomickými vrstvami společnosti.²⁶

Markus Lhener specifikuje sociální práci v charitativní organizaci jako stojící na zvláštním pomezí církve. Zároveň popisuje spojení charitativních organizací s tržním státním neformálním sektorem. Tímto spojením se tyto neziskové organizace staví na úroveň neziskových organizací bez vazby na církve. Součástí charitativních organizací je služba potřebným, avšak fakticky organizace stojí mimo církve. Bez nich by katolická církve plnila funkci pomoci potřebným jen málo, a tato pomoc by již nebyla konstruktivním prvkem církve. Úkolem sociální práce v charitativních organizacích je, aby se rozdíl mezi trhem a státem a neformálním solidárním pojetím pomoci příliš nezvětšovaly.²⁷

1.2.3. Sociální práce v diakonické organizaci

Služba potřebným, tedy diakonie, je bezpochyby dimenzí křesťanské víry. Pomoc a služba potřebným je nadřazena ostatním prvkům církve. Diakonii lze chápat i jako nástroj, který by prokázal a opodstatnil svou existenci.²⁸

Pojem diakonie má v dnešní společnosti mnoho různých pojetí a vysvětlení. Její existence totiž závisí na názoru společnosti na náboženství, který je ale v dnešní společnosti velmi proměnlivý a stále se vyvíjí. Je tedy velice těžká otázka, jak vlastně můžeme diakonii v kontextu teorie sociálních systémů definovat? Lze brát diakonii, jako samostatný sociální systém?²⁹

V moderní společnosti lze diakonii považovat, za diferencovaný systém, který v návaznosti na ekonomiku, zdravotnictví, právo a vzdělání souvisí se systémem náboženství a sociální pomoci. Při těchto skutečnostech bychom mohli brát sociální

²⁵ Srov. MESSINA, Rosario. *Dějiny charitativní činnosti*. Překlad: Terezie Brichtová. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN: 80-7192-859-3, s. 135.

²⁶ Srov. Caritas Internacionalis [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.caritas.org/who-we-are/>

²⁷ Srov. OPATRŇY, Michal., *Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek církve*. In MARTINEK, M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008, ISBN: 978-80-904137-2-6, s. 62-71.

²⁸ Srov. MARTINEK, Michal, a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: JABOK, 2008. ISBN: 978-80-904137-2-6, s. 66.

²⁹ Srov. ŠIMR, Karel. *Trojí diakonie*. Brno: CDK, 2019. ISBN: 978-80-7325-480-3, s. 80.

pomoc v diakonii jako pomáhání související s potřebou transcendence. Tím pádem lze říci, že diakonie je pomáhání, které je nahlíženo z hlediska evangelia. Jak nahlížíme na propojení systémů sociální pomoci a náboženství velmi ovlivňuje to, jak je ve společnosti, kde žijeme přijímáno náboženství, jeho hodnoty a jeho společenská angažovanost. Každé státy mají ve společnosti jinak nastaveno nahlížení na církev a její propojení s veřejným a společenským sektorem. V západních zemích je na toto spojení pohlíženo velmi otevřeně a kladně. Zajímavým úkazem v této otázce je Česká republika. V České republice je o něco slabší hodnota křesťanství a náboženství ve společnosti. Důsledkem je to, že diakonie se začíná chápat jako součást právního systému sociálních služeb a sociální pomoci a už se příliš nemyslí na složku náboženskou. Náboženská složka se z chápání diakonie vytrácí, či se přehlíží. Tato složka je pro samotnou diakonii klíčová a nezbytná a je důležité brát v potaz její opomíjené potřeby. Nicméně to, že si služba dá do svého názvu programové označení „křesťanská“, se může setkat jak se zájmem, tak s odmítnutím.³⁰

Největší organizací, která zastupuje pojem diakonie, (tady bych to ještě nějak slovně upravila, organizace nemůže zastupovat pojem). Je Diakonia World federation. Tato organizace sdružuje diakonické organizace napříč různými státy.³¹

Diakonické organizace jsou zakládány v rámci církví. V České republice je největším zástupcem tohoto typu organizace Diakonie ČCE. Tato organizace je na území České republiky jedním z nejvýznamnějších poskytovatelů sociálních služeb. Sdružuje mnoho dobrovolníků a pořádá veřejné sbírky na pomoc potřebným. Jejím zřizovatelem je Českobratrská církev evangelická. Tato organizace staví své působení na svém náboženském přesvědčení a výkladu evangelíí. Je také poskytovatelem sociálních služeb, který zaměstnává kvalifikované sociální pracovníky a pracovníky v sociálních službách. Má velmi rozvinutou síť dobrovolníků, která je vytvořena lidmi napříč různými sociálně-ekonomickými vrstvami společnosti.³²

V diakonických organizacích často pracují lidé, kteří jsou věřící. Nejčastěji pak křesťané, oddáni evangelické víře, která založila Diakonii, pro kterou pracují. Sdružují se pod Diakonát, který zřídila církev a provozem pověřila Diakonii. Sociální pracovníci, kteří pod Diakonii působí se nazývají diákonové. Ovšem přesná definice toho, co znamená být diákon není sjednocená. Diákonové jsou vzdělaní v sociální oblasti, ale zároveň jsou pověřeni církví v práci s lidmi. Základními třemi pilíři pro diákonů je vzdělání, setkávání a požehnání. V dnešní době však V dnešní době však toto propojení sociální práce a diakonické organizace ze strany církve pomalu upadá.³³

³⁰ Srov. ŠIMR, Karel. Trojí diakonie. Brno: CDK, 2019. ISBN: 978-80-7325-480-3, s. 80.

³¹ Srov. Diakonia World Federation [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://diakonia-world.org/who-we-are-history/>

³² Srov. Diakonie ČCE [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.diakonie.cz/o-diakonii/>

³³ Srov. VRAJ, Lumír, *SOCIÁLNÍ PRÁCE DIAKONA JE PROFESE A ZÁROVEŇ POSLÁNÍ*, Český Bratr, evangelický měsíčník, [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.ceskybratr.cz/archives/17800>

2. Spiritualita v charitativní a diakonické organizaci

V této kapitole se zabývám obecným pojmem spirituality. Dále pak pracuji se spiritualitou z hlediska náboženství (křesťanskou spiritualitou) a tím, jakou roli hraje spiritualita v sociální práci a v práci sociálních pracovníků s klienty. Zároveň se zaměřuji na křesťanskou spiritualitu v charitativních a diakonických organizacích.

2.1. Pojem spiritualita

Spiritualitu lze chápat jako prožitkové jádro náboženství. V psychologii se prosadil názor, že spiritualita nemusí s náboženstvím nutně souviset. K tomuto závěru došli mnozí odborníci a psychologové především v první polovině dvacátého století. V této době panovaly tendence sekularizace a zjišťovalo se, že člověk, který se nepovažuje za věřícího má své potřeby transcendence. Pojem spiritualita (kurzíva) se v některých odborných pramenech dělí na náboženskou a nenáboženskou (taktéž mimo náboženskou) spiritualitu.³⁴

Spiritualita má svůj původ v křesťanství. Spiritualita znamená působení třetí osoby na člověka. V křesťanské tradici je třetí osoba božská, znázorněna Duchem svatým. Vyjadřuje niternou osobní polohu náboženství. Spiritualita má za úkol sjednocovat člověka, přivést jej k osobní harmonii a celistvosti. V druhé polovině 20. let minulého století se k náboženskému církevnímu rozměru přidal i rozměr mimocírkevní.³⁵

K lepšímu pochopení významu spirituality je potřeba člověka „rozdělit“ do čtyř dimenzí, tzn. pojímat jej jako složeného ze čtyř odlišných a vzájemně se doplňujících úrovní. Přestože je člověk celek a funguje jako nedělitelná a nezaměnitelná osobnost, lze na něj pohlížet z více úhlů. K lidské bytosti, jak je chápána v pomáhajících profesích (jednota bio-psycho-sociální), patří i něco jiného. Něco, co člověka přesahuje a nedá se to pochopit vlastními smysly. Tento přesah pojmenováváme Bohem, Vesmírnou inteligencí, či jinými názvy a termíny. A právě tento přesah tvoří čtvrtou dimenzi člověka, a to dimenzi spirituální.³⁶

Původ termínu spirituality v teologii je vysvětlován jako výsledek působení Ducha svatého, kdežto v psychologickém pojetí znamená výsledek působení „ducha lidského“. Každý jedinec se ve své individuální variabilitě spirituality liší. Má jinou sílu spirituality a jinou míru vnímání spirituality. Důležitý je také individuální obsah spirituality jedince. V individuální spiritualitě může být nebezpečná mohutná, ale násilnická a zvrhlá spiritualita náboženských, či politických fanatiků.³⁷

Jedná se o pojem teologický, či spadá i do jiných vědních disciplín. Lze pak ale ohlídat, aby spiritualitou nebylo nazýváno vše, co zahrnuje veškerou lidskou zkušenost s transcendencí? Rozprava o spiritualitě a jejím vztahu s teologií je předmětem mnoha diskusí. Diskuse se vede dlouho, a stále se vyvíjí. V dnešní společnosti je stále těžší mluvit o kolektivní a křesťanské spiritualitě. Kolektivní spiritualita je označení pro spirituální potřeby a znaky, které jsou společné pro větší skupinu lidí. Touto skupinou může být například národ. Ve středověku byla tato kolektivní spiritualita přítomna například v křesťanství. Kolektivním uvědoměním ovšem otřásl převážně události

³⁴ Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti*. Praha: GRADA, 2014. ISBN: 978-80-247-3133-9, s. 153.

³⁵ Srov. VOJTÍŠEK, Zdeněk, a kol. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0088-8, s. 10.

³⁶ Srov. MACHULOVÁ, Helena, MACHULA, Tomáš. *Pojetí spirituality a péče o terminálně nemocné*. Caritas et veritas. 2020, č.10, s.16. ISSN: 1805-0948.

³⁷ Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti*. Praha: GRADA, 2014. ISBN: 978-80-247-3133-9, s. 153.

minulého století. Jednalo se především o hrůzy druhé světové války, holocaust či rozpad Sovětského svazu. Tyto události ovlivnily vnímání jistot společnosti. Lidé se začali více uzavírat do sebe, a kvůli tomu se ze spirituality kolektivní stala spíše spiritualita individuální/osobní. Celková sekularizace společnosti, větší volnost a potřeba chápat spiritualitu jako osobní a individuální záležitost ohrožuje celkovou existenci kolektivní a křesťanské spirituality.³⁸

Je potřeba zmínit, že pojem spiritualita je stále otevřený. Nikdo ještě nedospěl k závěru, co přesně se za spiritualitu považuje. Mezi odborníky nepanuje shoda ohledně definice, pojetí ani obsahu spirituality. Je snadné k tomuto pojmu nalézt spoustu odlišných definic a přístupů k tomuto pojmu. Důležité je i to, že často dochází k překrývání pojmu spiritualita s pojmem náboženství a religiozita. Mezi těmito pojmy jsou podobnosti, ale také odlišnosti. Náboženstvím se rozumí silný vztah k posvátnu, konání rituálů, existence sociálních skupin, soubor představ o světě, sociální normy, specifické jednání a další. Náboženství je jakýsi systém nauk, víry, praktik či spojení s posvátnem. Současná společnost je velmi ovlivněna svými náboženskými a kulturními kořeny. Náboženství je neoddělitelně spojeno s religiozitou. Jedná se o osobní vztah jednotlivce k transcendentu. Pro současnou společnost je typický religiózní pluralismus. To znamená, že se lidé přiklání jak k institucionalizovanému náboženství (například křesťanství), tak i k deinstitucionalizovaným náboženským systémům, tedy k „alternativní“ víře. Dle mezinárodních sociologických výzkumů převládá trvale sestupná tendence u lidí, kteří se hlásí k institucionalizované víře. Toto platí i pro českou společnost. Pozorujeme více příklon k deinstitucionalizované alternativní religiozitě. Nízká míra církevní religiozity neznamená, že člověk nemá spirituální potřeby. Obecně se u lidí stále sleduje potřeba náboženského (sebe) vyjádření, potřeba a zájem o to, co nás přesahuje, co ovlivňuje naše životy a směr našeho bytí.³⁹

2.2. Křesťanská spiritualita

V této práci zmiňuji především pojem křesťanské spirituality a to, jak tento druh spirituality ovlivňuje podobu sociální práce.

Co je křesťanská spiritualita? Žijeme v kultuře, která je postavena na křesťanských základech. Tento fakt nelze popřít, přestože se v dnešní době mnozí z nás staví na stranu ateismu. Důležitou součástí křesťanské spirituality je vymezení spirituality samotné. Jak je již v předchozích kapitolách zmíněno, touha po poznání něčeho, co lidstvo přesahuje a co je nad vlastní chápání, nám vysvětluje podstatu našeho bytí. Je nepopíratelná a je naší nedílnou součástí. Křesťanská spiritualita souvisí s kulturní historií celé společnosti. Ač někteří lidé západní společnosti historii svého národa neznají, souvisí s chápáním archetypů a kolektivním vědomím. Carl Gustav Jung zastával názor, že i lidé, kteří se narodili v evropské společnosti a jsou potomky původních obyvatel daného státu, mají v sobě kousek křesťanské spirituality a vnímají křesťanské znaky, jako posvátné, ač se osobně prohlašují za ateisty. Křesťanská spiritualita je zvláštní rozměr spirituality, který souvisí s křesťanstvím a s pocity, které lidé ohledně tohoto náboženství mají. Pocity, které je vedou k transcendentu, k přesahu sebe sama, kterými si vysvětlují zákonitosti světa a jsou spojeny s praxí křesťanství. Lidé, kteří jsou odevzdáni křesťanské víře se ve svém jednání řídí křesťanským učením, tedy jsou schopni pro svou osobní spiritualitu přizpůsobit své jednání, vyjadřování, normy a postoje. Dá se říci, že křesťanská

³⁸ Srov. SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie*. Londýn, CDK, 2003. ISBN: 80-7325-017-9, s. 7-1.

³⁹ Srov. EMROVÁ, Nicole. *Spiritualita*. Caritas et veritas, 2017, č.7, s. 18. ISSN: 1805-0948.

spiritualita hraje v dnešním evropském prostředí důležitou roli. A to především v jednání a uvažování lidí a v chápání soudobé společnosti. Přestože je dle průzkumů soudobá česká společnost velmi ateistická, stále se v ní vyskytují křesťanské normy a hodnoty. Tyto hodnoty jsou pro společnost velmi důležité, ač někteří lidé vůbec nevědí, že tyto normy a hodnoty mají původ právě v křesťanství.⁴⁰

Je důležité zmínit znaky křesťanské spirituality, potažmo křesťanské víry. Tyto znaky jsou právě tím, co dle mnohých autorů rozděluje spiritualitu křesťanskou od nekřesťanské. Mezi náboženské znaky patří například modlitba, účast na křesťanských rituálech, dodržování křesťanských tradic a svátků, účast na společenství, vzhlížení k Písmu svatému. Právě mnozí autoři argumentují tím, že právě těmito znaky liší nenáboženská spiritualita, která není spojena s institucionalizovaným náboženstvím (nemá žádné „měřitelné“ znaky, jako např. návštěva kostela, křest apod.), od spirituality nenáboženské.⁴¹

2.2.1. Vývoj křesťanské spirituality

Na počátku kulturního soužití lidské společnosti dle archeologických průzkumů je možné pozorovat výskyt sošek, bůžků, různých maleb a z toho lze usoudit, že již v období zrodu lidské společnosti měli lidé potřebu transcendence, potřebu vztahovat se k něčemu, co přesahuje jejich existenci. V pozdějších dobách, ze kterých se dochovaly již i písemné prameny pozorujeme už velmi propracované systémy božstev, dokonce i hierarchická uspořádání nadpřirozených bytostí, bohů, polobohu. Lidé byly schopni pro svá božstva vystavět monumentální stavby (svatyně) a byly schopni pro ně vést války, obětovat jim svůj život a svou duši. Často si různými bájemi, příběhy a rituály vysvětlovali dění ve světě, klimatické změny, počasí nebo třeba i sociální postavení a přizpůsobovaly své víře i hierarchii ve společnosti.⁴²

Zvláštním úkazem ve vývoji společnosti je vznik monoteistického náboženství. Vznik judaismu, jakožto víry v jednoho pravého Boha, zamíchal světovým náboženstvím a stal se základem dvou nejrozšířenějších náboženství dnešní společnosti – křesťanství a islámu. Křesťanství vychází z učení osoby Ježíše Krista. Během více než 2000 let se stalo nejrozšířenějším náboženstvím na světě. Největší rozmach zažilo křesťanství v období středověku, kdy byla na křesťanství postavena celá evropská kultura. I když dnes mluvíme o tzv. sekularizaci, i tak je pořád křesťanství na vrcholu světového náboženství. V historii je zřetelný zásah spirituality, tedy duchovního rozměru člověka, ovšem, křesťanská spiritualita tvoří nedílnou součást soudobé společnosti a ovlivňuje společenské hodnoty, normy a fungování společnosti.⁴³

Člověk s křesťanskou spiritualitou je ovlivněn kulturou křesťanství, jeho historií, hodnotami, normami, podstatou, symbolikou atd. V současné době ale křesťanská spiritualita upadá. Společnosti je spiritualita člověka ovlivněna nejen mnoha aspekty, ale i mnoha náboženstvími, kulturami a ideologiemi. Křesťanská spiritualita je tak ohrožena

⁴⁰ Srov. MOORE, Robert. *CG. Jung a křesťanská spiritualita*. Překlad: Ivo Müller, Praha, Portál, 1998. ISBN: 80-7178-195-9, s. 25.

⁴¹ Srov. JUNG, Carl Gustav. *Člověk a jeho symboly*. Překlad: Pavel Kolmačka, Praha, Portál, 2017. ISBN: 978-80-262-1259-1, s. 16–17.

⁴² Srov. ŠMERDA, Hynek. *KŘESŤANSKÁ CHARITA V BĚHU VĚKŮ*. České Budějovice: JIH, 2010. ISBN: 80-86266-39-8, s. 14–15.

⁴³ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2002. ISBN: 80-7192-748-1, s. 14.

mnoha okolními vlivy. Spiritualita dnešní společnosti se tedy dá považovat za vícezdrojovou.⁴⁴

2.3. Promítání spirituálních aspektů do sociální práce

V této kapitole se věnuji spiritualitě a jejímu místu v sociální práci, s ohledem na historické spojení s charitativními a diakonickými organizacemi.

Se spiritualitou se pojí určité aspekty, kterým je během práce věnována pozornost, a které nebývají přítomné v jiných typech organizací (alespoň ne v takové míře). Proč jsou spirituální aspekty v sociální práci tak důležité? Pomáhají pochopit klientovu aspiraci, to, kam klient směřuje, jaké jsou jeho potřeby a pochopit jeho způsob uvažování a jeho možnosti k řešení problému. V sociální práci je velice důležité brát člověka jako celek, a to zejména bio-psycho-socio-duchovních aspektů. Mnoho lidí na světě je spojeno s religiozitou a spiritualitou a je ovlivněno svou osobní spiritualitou či komunitou. V praxi to ovlivňuje jejich zdraví (fyzické a duševní) a sociální citění, a to jak pozitivně, tak i negativně. Je důležité si při práci s klientem uvědomovat to, že každý máme potřebu spirituální. To, jak tuto potřebu naplňujeme, může pak ovlivnit náš život. Někdy naplňování spirituálních potřeb však může být i zdroj našich problémů, a proto by sociální pracovníci měli být schopni s klienty vést dialog i na téma spirituality. Je, že někteří lidé si svou spirituální potřebu naplňují například skrz omamné látky, zážitky, které navozují pocit transcendentna, různé iluze apod. Jindy také pro klienta může být nebezpečné například členství v různých náboženských sektách, kde si skrz její pravidla, učení a víru naplňuje jeho spiritualistickou potřebu. Členství či participace v podobných náboženských sektách může negativně ovlivnit nejen klientův život, ale také život jeho rodiny a přátel. Je smutné, že se sociální pracovníci neškolí právě v tématu lidské spirituality a v otázkách religiozity a náboženství. i Osobně si myslím, že se v současné společnosti vyskytují snahy o pracovníky lépe o této „problematice“ informovat, aby byli na tyto situace připraveni a věděli, jak je řešit. Tímto by pomohli klientům najít takovou formu naplňování spirituálních potřeb, která by nezpůsobovala negativní životní situaci.⁴⁵

2.3.1. Historické aspekty spirituality v sociální práci

Spirituální aspekty se do sociální práce promítají už od jejich počátků. Sociální práce vznikla na základech středověké křesťanské filantropie, jež lze považovat za první institucionalizovanou podobu sociálních služeb. Je logické, že novodobá sociální práce obsahuje spirituální aspekty i díky svému historickému základu. Sociální práce má svá teologická východiska v křesťanské tradici. Hlavním cílem sociální práce je pomoc a podpora klienta. I na toto lze, z určité perspektivy, nahlížet jako na odkaz učení křesťanské ideologie. Jak již bylo zmíněno, ve středověku pomáhala církev chudým proto, protože to považovala za svůj úkol skrze učení Krista. V dnešní době je na to nepřímo odkazováno a sociální pracovník, jako člověk se svými spirituálními potřebami, věří, že tím, že koná službu, která pomáhá lidem, přilepšuje nejen sobě a svému svědomí (vykonání dobrého skutku), ale také tím vykonává dobro, prospěšné pro ostatní lidi. Fakt, že člověk vykonává dobro či pomáhá druhým lidem lze nazvat jako spirituální – transcendentní.⁴⁶

⁴⁴ Srov. MOORE, Robert. *CG. Jung a křesťanská spiritualita*. Překlad: Ivo Müller, Praha, Portál, 1998. ISBN: 80-7178-195-9, s. 27.

⁴⁵ Srov. CANDA, Edward, a kol. *Spiritual Diversity in Social Work Practice*. Překlad: Vít Kovář, New York. OXFORD, 2010. ISBN: 978-0-19-537279-3, s. 6-12.

⁴⁶ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-310-9,

V některých případech může být víra v sociální práci také na obtíž. Někteří autoři, například Hans Küng nebo Josef Ratzinger hovoří o tom, že sociální pracovník, který vyznává křesťanské hodnoty, může svou víru projektovat do sociální práce s klientem. Pracovník tak může nabít dojem, že když obrátí klienta na víru, tak vyřeší jeho obtíže. Tato představa ale ne vždy musí fungovat. Pracovník pak bude mít potřebu se pro klienta obětovat a snažit se mu pomoci i za cenu svého vlastního nepohodlí. V rámci své víry může sociální pracovník pomáhat klientovi i jen za vidinou toho, že přilepší své duši a tím se očistí od hříchů a bude mít větší šanci vstoupit do Božího království. Tato představa ale ne vždy musí fungovat. Pracovník pak bude mít potřebu se pro klienta obětovat a snažit se mu pomoci i za cenu svého vlastního nepohodlí.⁴⁷

Jedna z kompetencí sociálního pracovníka je i spirituální péče. Spirituální péče je schopnost sociálního pracovníka jednat se svým klientem jako s jedinečnou osobností, respektovat jeho jedinečnost, doprovázet jej při jeho obtížích, utrpení či umírání. Snaží se o zachování a důstojné zvládnutí životní situace a zároveň podporuje a respektuje jeho spiritualitu. Zajímá se o naplnění duchovních potřeb klienta. Na tento příklad může být nahlíženo jako na zařazení spirituality do sociální práce.⁴⁸

Spirituální aspekty v sociální práci nechybí, jen na ně není brán zřetel. V praxi je často na klienta nahlíženo tak, že je vynechána jeho spirituální aspekt. Mnoho klientů si stěžuje na to, že s nimi sociální pracovníci mnohdy nejsou schopni vést dialog o duchovních a existenciálních tématech. Pokud jsou pracovníci schopni tyto rozhovory vést, tak jen velmi výjimečně. Klienti by ocenili ze strany pracovníků větší zájem a otevřenost tomuto tématu, protože je to právě toto téma, které je tíží a o kterém si nemají s kým promluvit. V domovech seniorů například personál redukuje duchovní a spirituální zájmy klientů jen na liturgické situace a kontakt s duchovním asistentem. Tohoto člověka ovšem klienti mnohdy nepovažují za adekvátní osobu k rozhovoru o duchovních a existenciálních těžkostech. Obecně lze říci, že v praxi chybí zapojení spirituality do sociální práce.⁴⁹

2.4. Důležitost spirituality v motivaci sociálních pracovníků

V dnešní společnosti se na sociální pracovníky často klade důraz k přizpůsobení se multikulturní společnosti a problémům s ní spojené. Pro sociálního pracovníka je důležité reflektovat jedinečnost svého klienta i s jeho duchovními potřebami. Sociální pracovník je zároveň i člověk, který má své vlastní duchovní potřeby a motivy. Sociální pracovník by měl znát základy náboženských systémů, aby tuto znalost mohl aplikovat při řešení klientovy situace. Avšak i pracovník do sociální práce vnáší své vlastní formy, postoje a hodnoty. Je třeba, aby tyto tendence uměl pracovník ve svém chování rozeznat a oddělit od pracovních kompetencí, které jsou od něj vyžadovány. Nevhodné tendence by mohly sociální práci ohrozit a poškodit. Pokud by totiž sociální pracovník byl člověk, jehož spiritualita je křesťansky orientovaná a jehož cílem je pomáhat druhým, mohl by vzniknout tzv. syndrom pomáhajícího, který je ovšem nežádoucí a pro obě strany by jistě znamenal potíže při vykonávání sociální práce. Na druhou stranu, pokud by byl sociální

s. 23.

⁴⁷ Srov. OPATRŇY, Michal. *Třináctá komnata vztahu teologie a sociální práce*. Caritas et veritas, 2011, č.1, s. 53-56. ISSN: 1805-0948.

⁴⁸ Srov. MARTÍNEK, Michal, a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: JABOK, 2008. ISBN: 978-80-904137-2-6, s. 144.

⁴⁹ DOLEŽEL, Jakub. *Spirituální citlivost charitních služeb: Proč a jak pracovat se spirituální dimenzí životní situace klientů*. Caritas et veritas, 2017, č.7, s. 33. ISSN: 1805-0948.

pracovník ke spirituální stránce svého klienta skeptický a uzavřený, bránilo by mu to v projevu empatie, která je pro sociální práci velmi důležitá. Je tedy dobré, pokud má sociální pracovník své spirituální motivy pro vykonávání sociální práce, ale je důležité, aby tyto motivy uměl odzrcadlit, uvědomoval si je a dokázal je správně využít při práci s klientem.⁵⁰

2.4.1. Proč je spiritualita důležitým aspektem sociální práce

Důležitost spirituality je u více jedinců různorodá. Toto lze připodobnit ke vztahu člověka k hudbě. Ve společnosti lze najít „virtuózy“ – osoby, které hudbou žijí a pro které je celý jejich život, ale existují tam i lidé „amuzikální“. Ovšem mezi lidmi jen stěží nalezneme osoby, na které by hudba nějakým způsobem v žádné své formě nikdy nezapůsobila. Spirituální inteligenci je možné změřit, tak jako lze změřit inteligenci z psychologického hlediska. Člověk spirituálně inteligentní je schopen překročení hranic fyzická, zažívá zesílené stavy vědomí, umí překročit každodenní zkušenost, využívá duchovní zdroje k řešení problémů a umí být mravný. Proto je důležité v sociální práci spiritualitu vnímat, tvoří totiž neoddelitelnou součást lidského bytí a ovlivňuje lidskou bytost.⁵¹

2.5. Křesťanská spiritualita v charitativní a diakonické organizace

V charitativních a diakonických organizacích lze pozorovat přítomnost křesťanské spirituality. Na oficiálních webových stránkách charitativních a diakonických organizací lze zjistit, že jsou založeny na hlubokých morálních a duchovních principech, principech důstojnosti, spravedlnosti a solidarity. Tyto principy jsou odkazem na učení církvi. Všechny charitativní a diakonické organizace mají ve svých kodexech a metodikách uvedeno, že při práci s klienty mají zaměstnanci těchto organizací zohlednit i duchovní a spirituální potřeby klientů a tomu přizpůsobit svou práci s klientem.⁵² Otázkou ovšem je, do jaké míry a jakým způsobem dochází k žití a praktikování těchto hodnot v každodenní praxi sociálních pracovníků charitativních a diakonických organizací.

2.5.1. Ukotvení křesťanské spirituality ve službách charitativních a diakonických organizací

Podíváme-li se na ukotvení křesťanské spirituality v charitativních a diakonických organizacích, zjistíme, že se tyto organizace často odvolávají na křesťanskou spiritualitu. Připomínají důležitost své spjatosti s církví a sdílí poslání církve. Podporují lásku mezi národy a tím vnáší a oživují křesťanské hodnoty a celkové povědomí o existenci církvi v nás. Dá se říci, že toto odkazování a připomínání toho, že jsou tyto organizace spjaté s církví je jakési udržování křesťanské spirituality ve společnosti. Je to tedy důležitý nástroj utváření obrazu o církvích ve společnosti a obhájení křesťanské spirituality jako důležitého prvku soudobé společnosti.⁵³

⁵⁰ Srov. KUBICOVÁ, Alina. *K problematice sociálních a spirituálních kompetencí a sociálních profesí*, [online], [cit. 7. 3. 2022], Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava, ve formátu .pdf, Dostupné z: https://is.jabok.cz/el/jabok/leto2016/V113/um/KUBICOVA_A_socialni_a_spirituální_kompetence15.pdf

⁵¹ Srov. VOJTÍŠEK, Zdeněk, a kol. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha. Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0088-8, s. 14.

⁵² Srov. DOLEŽEL, Jakub. *Spirituální citlivost charitativních služeb: Proč a jak pracovat se spirituální dimenzí životní situace klientů*. Caritas et veritas, 2017, č.7, s. 33. ISSN: 1805-0948.

⁵³ Srov. Caritas Internationalis [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.caritas.org/who-we-are/>

Sdílení stejných myšlenek a norem je důležitým prvkem sblížení pracovníků těchto organizací. Mezi pracovníky tak vzniká kolektivní spiritualita, která je založena na křesťanské spiritualitě. Sounáležitost je v těchto organizacích velmi důležitá. Organizace tím dávají pracovníkům najevo, že jsou součástí většího, mezinárodního celku. Samozřejmě ale nechci podporovat myšlenku, že v těchto je vyžadováno organizacích sdílení křesťanské víry a vyznávání křesťanských hodnot. V charitativních a diakonických organizacích mohou působit jako dobrovolníci a zaměstnanci lidé, kteří křesťanskou víru a hodnoty nesdílí. Tyto organizace pomáhají všem lidem bez rozdílu a péče o ně není rozlišována dle jejich náboženského vyznání.⁵⁴

2.5.2. Současná pozice charitativních a diakonických organizací ve společnosti

Charitativní a diakonické organizace se v našem prostředí setkávají s větším uznáním, než zbytek náboženských a církevních organizací a spolků. Dárcovskou podporu a dobrovolnictví je v některých případech možno chápat, jako důkaz toho, že i sekularizovaná společnost je schopna v těchto organizacích uznat onu křesťanskou spiritualitu. Na druhou stranu, ale nelze opomenout fakt, že když někdo podpoří Charitu darem nemusí znamenat, že uznává křesťanský základ organizace – třeba chce „jen“ pomoci potřebným a vůbec neřeší, zda stojí Charita na křesťanských hodnotách či ne. Je však pravda, že nelze nebrat v potaz nedůvěru některých lidí k pomoci od „křesťanských rukou“. Tito lidé se bojí, že tato pomoc bude spojena s misí a cíleným získáváním nových věřících. Na tuto skutečnost mimo jiné poukázala i konference z roku 2016, která se konala na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Vzniklo několik ohlasů i na to, že některé kontroverze v definování cílů charitativních a diakonických organizací mohou vést k obavám z poselytismu.⁵⁵

Charita má celosvětový rozsah a sdružuje Charity napříč celým světem. Jen v České republice pod organizaci Charita ČR spadá 8 diecézních Charit, a celkově pak 296 oblastních, městských a farních Charit, jejichž hlavní náplní je poskytování sociálních a zdravotních služeb. Všechny Charity se zabývají poskytováním sociálních služeb rodinám, seniorům, osobám bez přístřeší, osobám ohroženým domácím násilím, lidem s postižením či cizincům žijícím na území daného státu. Zabývají se však také organizováním humanitárních koridorů, sbírek, dobrovolnictvím či volnočasovým vzděláváním.⁵⁶

Diakonie mají celosvětový rozsah a sdružují diakonické organizace po celém světě, tak jako Charity. Zabývají se dobrovolnictvím, organizováním sbírek pro obyvatele oblastí zasažených válkou či přírodní nebo jinou katastrofou. Poskytuje sociální služby pro stejné cílové skupiny jako charitativní organizace. Je zajímavé zmínit, že existuje i Diakonia International Humanitarian Law Centre (Mezinárodní centrum lidských práv Diakonie), které se zabývá dodržováním práv ve válečných konfliktech, a tím se snaží bránit a chránit lidi z oblastí, ve kterých válečné konflikty probíhají. V České republice je největší diakonickou organizací Diakonie CČE. Tato organizace má v České republice

⁵⁴ Srov. Diakonia World Federation [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://diakonia-world.org/who-we-are-history/>

⁵⁵ Srov. ŠILER, Vladimír. *Religiozita a spiritualita ve zdravotnictví a sociální péči*. Ostrava: 2017. ISBN: 978-80-7464-966-0, s. 71.

⁵⁶ Srov. Caritas Internationalis [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.caritas.org/who-we-are/>

více než 200 zařízení ve 13 krajích. Organizačně jsou rozděleny mezi střediska, školy a servisní organizace.⁵⁷

⁵⁷ Srov. Diakonia World Federation [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://diakonia-world.org/who-we-are-history/>

3. Supervize v charitativní a diakonické organizaci

Jako důležitý pojem, který souvisí se spiritualitou v sociální práci a sociální práci, jako takovou hodnotím pojem supervize. V této kapitole nastíním, jak supervize probíhá v charitativních a diakonických organizacích, jestli se liší od nestátních neziskových organizací, které nezřizuje církev, nebo zda obsahuje specifické křesťanské spirituální aspekty.

3.1. Supervize

Někteří lidé si pod tímto pojmem nedovedou nic představit. Pro jiné se vybaví osobní zážitek se znejistěním ve své profesionální jistotě. Důležitá je však ta skupina lidí, která v pojmu supervize vidí pozitivní a tvůrčí zážitek, který přináší podporu v náročných situacích při výkonu jejich povolání. Tato chápání supervize se liší významem a zkušeností s tímto pojmem. Co to tedy je supervize? Pojem supervize vznikl u latinského slova *supervisus*. V překladu bychom pojem mohli prezentovat jako nadhled, či náhled. Dříve byla supervize chápána spíše jako dohled či kontrola. Postupně se však její podoba transformovala napříč zeměmi, kulturami a zkušenostmi. Supervize byla formována působením různých vlivů. Tyto vlivy jsou její nedílnou součástí a jsou také potřeba k pochopení současných trendů supervize. Supervize se věnuje podpoře podřízeného jeho nadřízeným, a to formou dialogu, dále pak reflexi pracovní činnosti, mentoringu, jež je založen na zavádění pracovníka, nebo studenta do profese od zkušenějšího kolegy, psychologickým zákonitostem v procesu pomoci a organizačnímu rozvoji.⁵⁸

V pomáhajících profesích je cílem supervize umožnit procítěnost emočního nepokoje v bezpečném prostředí. Tento nepokoj je možné přečkat, poučit se z něj a následně s ním dále pracovat. Pokud je pracovník pomáhající profese ve stresu, má tendenci uzavřít se do sebe. Nevěnuje čas sebereflexi. Existuje spousta důvodů k tomuto přístupu. Do sebe se pracovník uzavírá především kvůli vnějšímu tlaku, vnitřním obavám či kvůli pocitu nedostatečně odvedené práce. V tomto případě je supervize velmi potřebná. Dává nám totiž prostor k tomu, podívat se na věci s nadhledem, odstupem a poskytuje prostor k uvažování. Pomáhá zamyslet se nad naším jednáním a nesklouznout tak k obviňování někoho dalšího, například kolegů, organizace nebo klientů.⁵⁹

3.1.1. Cíle supervize

Cílem supervize je splnit následující body:

- Poskytování pravidelného místa pro reflexi procesu a obsahu vlastní práce
- Rozvíjení pochopení a dovedností v pracovním procesu
- Získávání nových informací a nového, jiného pohledu na vlastní práci
- Vytváření zpětné vazby k obsahu a procesu vlastní práce
- Podporování pracovníků z jejich pracovní, ale i osobní stránky
- Dávání jistoty pracovníkům, že v řešení zátěží, nesnází a problémů nejsou sami
- Pomáhání v lepším plánování a využívání svých pracovních a osobních zdrojů
- Dávání prostoru pracovníkovi vyjádřit svou nepohodu, ztrátu zájmu, které práce může vzbuzovat
- Snažení se v pracovníkovi vzbudit aktivitu

⁵⁸ Srov. HAVRDOVÁ, Zuzana, HAJNÝ, Martin, a kol. *Praktická supervize*. Praha, Galén, 2008. ISBN: 978-80-7262-532-1, s. 17.

⁵⁹ Srov. HAWKINS, Peter, SHOHET, Robin. *Supervize v pomáhajících profesích*. Praha, Portál, 2004. ISBN: 80-7178-715-9, s. 17.

- Zajišťování kvalitu práce⁶⁰

3.2. Supervize v sociální práci

Supervize v sociální práci se dá nazvat také jako doprovázení doprovázejících. Na kompetence pomáhajících profesí jsou obecně kladené vysoké nároky. V sociální práci jsou to nároky na péči o klienta, jednání s klientem, vzdělání pracovníka a celkový přehled o sociální situaci klienta. Práce s klienty a nemalé nároky na pracovníka mohou vést (a často i vedou) k syndromu vyhoření, vyčerpání a psychickým problémům. Proto je v sociální práci důležité, aby sociální pracovníci byli systematicky supervidováni. Supervize v sociální práci je systematická a probíhá v pravidelných intervalech. Supervizor je člověk, který má příslušné vzdělání a praxi v sociální práci. Dokáže se dobře vcítit do situace sociálních pracovníků a zároveň není zatížen osobními vztahy s lidmi v organizaci. Supervizor by měl vždy být člověk, který v dané organizaci nepracoval a nemá tak žádné osobní vztahy s lidmi v organizaci, kterou superviduje. Pokud je vůči organizaci zaujatý a již superviduje v dané organizaci delší dobu, měl by se supervidování v dané organizaci vzdát a organizace by si měla najít supervizora nového. Supervize má funkci vzdělávací, podpůrnou a administrativní. Má za úkol supervidovanému člověku ukázat nové metody práce s klientem, jiné způsoby práce, poukazovat na prevenci syndromu vyhoření a rozvíjet odbornost. Zaměřuje se na sebereflexi a sebehodnocení a pomáhá zvládat nároky. Supervize pomáhá při stanovení priorit, dodržování cílů organizace, a také sleduje efektivitu práce.⁶¹

3.2.1. Historický vývoj supervize v sociální práci

Základy supervize v sociální práci vznikly v 19. století s formováním samostatného oboru sociální práce. V té době již existoval vedený dialog o náplni práce a jejích problémech, prostředí a kolektivem, a to mezi studentem či vykonavatelem sociální práce a jeho nadřízeným. S novými poznatky psychologie se rozšířilo i zaměření supervize. Supervize se začala více zajímat o emoce a osobnost sociálního pracovníka a začala více pracovat s niterními prožitky a pocity. Formování supervize, jako samostatného povolání, pak probíhalo v 80. letech 20. století. V tu samou dobu začala vznikat i skupinová sezení a týmové supervize, a to především na území Spojených států amerických. Osamostatnění supervize jako plnohodnotného povolání vedlo k založení prvního vzdělávacího institutu supervizorů v Německu, od kterého se poté odvíjela revoluce vzdělá(vá)ní supervizorů. Koncem 90. let 20. století se v organizacích ustálily pravidla a cíle supervize.⁶²

3.2.2. Formální pozice supervize k sociální práci

Supervize v sociální práci se odvíjí od etických dokumentů a hodnotových kritérií sociální práce. Úkolem supervize je udržování a zlepšování kvality sociální práce. Existuje supervize, která se zaměřuje přímo na průběh práce se sociálními případy a klienty – tedy přímou případovou supervizi. Nepřímou, která se zaměřuje na sociální

⁶⁰ Srov. HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha, OSMIUM, 1999. ISBN: 80-902081-8-5, S. 34.

⁶¹ Srov. VÁVROVÁ, Soňa. *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha, Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0087-1, s. 124-127.

⁶² Srov. MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha, Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0366-7, s. 514.

pracovníky, jejich postoje, hodnoty a chování, emoční zvládání své pozice, vztahy s kolegy.⁶³

Ovšem v zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. není supervize nijak ukotvená. Je zde sice uvedeno pod § 110 další vzdělávání sociálního pracovníka a povinnost zajištění vzdělávání zaměstnavatelem, ovšem supervize, jako součást dalšího vzdělávání zde uvedena není. Není možné ze zákona vyžadovat, aby probíhala supervize a není tedy možné udělit sankce, když jí organizace neprovozují. Nicméně, podle přítomnosti supervize v sociální práci lze posuzovat kvalitu dané sociální služby.⁶⁴

3.2.3. Současná supervize v sociální práci

V současné době se většina poskytovatelů sociálních služeb snaží zajistit kvalitní supervizi všem svým zaměstnancům. Sociálním pracovníkům se tak dostává možnost supervize v organizacích, což vede k lepšímu výkonu jejich profese a kvalitnějšímu poskytování sociálních služeb. Některé organizace se ovšem potýkají s nedostatkem supervizorů a to vede mnohdy k prodlužování intervalu mezi jednotlivými supervizemi. Tento problém může způsobit zaměstnancům větší náchylnost k syndromu vyhoření. Je také důležité, aby organizace přistupovaly k supervizi jako k nástroji, který umožní zlepšit psychickou péči o jejich zaměstnance. Je důležité, aby sami sociální pracovníci v organizacích přistupovali k supervizi jako k bezpečnému prostoru, který je může obohatit a kde můžou dát volný průběh svým pocitům, myšlenkám a emocím. Jak bylo již zmíněno, to že organizace zajišťuje pravidelnou supervizi svým zaměstnancům, zvedá kvalitu, ale i prestiž sociálních služeb. Zajišťovat supervizi jen pod touto vidinou je krajně neetické a supervize je tím negativně ovlivněna.⁶⁵

Aby mohl supervizor svoji práci vykonávat, musí splňovat nelehké podmínky. Praxi i teorii získává supervizor při studiu na vysoké škole. Znalosti lze získat i na kurzu supervize, který například v České republice zaštiťuje evropský svaz národních svazů supervize. Tento svaz s názvem ANSE (Asociace národních organizací supervize v Evropě) determinuje kvalifikovaného supervizora takto:

- Je absolventem vysoké školy, má minimálně 6 let praxe v pomáhajících profesích, je absolventem dvouletého kurzu supervize v rozsahu 380 hodin, v jeho rámci splnil
- obsahové i metodické požadavky, absolvoval výukové supervize v rozsahu 45 hodin a vykonanou supervizi v rozsahu přibližně 35 hodiny, před kurzem splnil 4 roky praxe v oboru,
- má zkušenost v rozsahu 60 hodin různých forem supervize vlastní práce, má splněných 300 hodin dalšího vzdělávání v různých kurzech (práce s jednotlivcem, skupinou, týmem, organizací atd.)⁶⁶

⁶³ Srov. MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha, Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0366-7, s. 514-515.

⁶⁴ Srov. *Zákony pro lidi, Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb.* [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

⁶⁵ Srov. CHALUPNÍKOVÁ, Gabriela. *Supervize a její význam v sociálních službách*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta Ústav sociální práce, 2020, diplomová práce, s. 16–17. Vedoucí práce: doc. MUDr. Alena Vosečková, CSc. Dostupné na: <https://theses.cz/id/414g51/STAG89966.pdf>

⁶⁶ Srov. NAGYOVÁ, Nicole. *Supervize v sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta, 2018, diplomová práce, s. 18–19. Vedoucí práce: prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc. Dostupné na: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/100015>

3.3. Supervize v charitativních a diakonických organizacích

Při studování dostupných zdrojů a informací jsem nenašel žádné podstatné rozdíly mezi supervizí v charitativních a diakonických organizacích a nestátních organizacích. Diakonické a charitativní organizace poskytují svým zaměstnancům sebereflexi a supervizi a tím zvedají kvalitu poskytovaných sociálních služeb. Supervize, které probíhají v charitativních a diakonických organizacích ale přece jen mají svá určitá specifika.

Z dostupných zdrojů a vlastní zkušenosti se mi podařilo zjistit, že specifikem supervize sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách v charitativních a diakonických organizacích je to, že v charitativních organizacích probíhá převážně externí supervize, a to především týmová, kdežto v diakonických organizacích probíhá supervize manažerská. Obě organizace se tedy liší ve výběru stylu supervize pro své zaměstnance. Bylo by zajímavé dále prozkoumat, zda existují rozdíly v poskytované supervizi charitativních a diakonických organizací a v poskytované supervizi ostatních organizací.⁶⁷

Supervize se rozděluje podle toho, jaký vztah má supervizor k organizaci. Každá supervize je vždy pro organizaci přínosem, ale má také svá rizika.⁶⁸

Externí supervize je takový typ supervize, kdy supervizor nepochází z organizace, kterou superviduje. Supervizor je tím pádem nestranný. Jak je již uvedeno v předchozích kapitolách, supervizor musí sám mít praxi v sociálních službách. Měl by být schopen vcítit se do situace sociálních pracovníků a svou nestranností jim nabízet nové pohledy na jejich těžkosti, vnášet nové nápady a možnosti řešení a mít nepředpojatý názor na chod a vedení organizace. Jeho neutralita může v sociálním pracovníkovi podpořit náhled na sebe a na jeho kolektiv z nové perspektivy. Externí supervize se dále může dělit na týmovou a individuální. Týmová supervize je supervize celého týmu, kdy sociální pracovníci mluví v bezpečném prostředí o svých pocitech, problémech a těžkostech. Bavi se také o věcech a tématech z pracovního prostředí nejen se supervizorem, ale také se s celým týmem. Členové týmu se na pokyn supervizora můžou jednotlivě vyjadřovat k ostatním kolegům. Individuální supervize probíhá „mezi čtyřma očima“. Supervize zde probíhá pouze mezi supervizorem a supervidovaným.⁶⁹

Manažerská supervize se, stejně jako supervize externí, dá rozdělit na individuální a týmovou.

„Manažerská supervize je taková forma supervize, v níž vztah mezi supervizantem a supervizorem je vztahem podřízeného a nadřízeného v organizaci. Manažerskou supervizi zpravidla provádí vedoucí týmu, vedoucí oddělení nebo bezprostřední nadřízený pracovníka. Manažerská supervize je součástí personálního řízení. Manažerská supervize má stejné cíle jako supervize obecně – zkvalitnit práci a podpořit profesionální růst pracovníků. Na rozdíl od jiných (externích) forem supervize je

⁶⁷ Srov. GABRISZ, Aleš. *Manažerská supervize a její uplatnění v Diakonii CČE*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, 2008, diplomová práce, s. 50–60. Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Havrdová, CSc. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/84590/120006548.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁶⁸ Srov. HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha, OSMIUM, 1999. ISBN: 80-902081-8-5, s. 34.

⁶⁹ Srov. HAVRDOVÁ, Zuzana, HAJNÝ, Martin, a kol. *Praktická supervize*. Praha: Galén, 2008. ISBN: 978-80-7262-532-1, s. 93.

*specifická tým, že se v ní zvýrazňuje napětí mezi kontrolní a podpůrnou úlohou supervizora.*⁷⁰

⁷⁰ HAVRDOVÁ, Zuzana. interní materiál k přednášce *Supervize v sociálních a zdravotnických organizacích*, UK FHS, 11.listopadu 2002, Dostupné z: <https://dl1.cuni.cz/manazerska-supervize>

4. Zhodnocení míry zásahu spirituality do sociální práce a supervize v charitativních a diakonických organizacích

Tato kapitola je celkovým shrnutím poznatků, které v této práci uvádím. Z dosavadních zjištěných a uvedených zdrojů jsem získal potřebné informace, díky kterým mohu zhodnotit zásah spirituality do sociální práce a supervize, které probíhají v charitativních a diakonických organizacích. Jedná se o celkové závěrečné zjištění, které vyplývá z předchozích kapitol a doplňujících zdrojů. Text bakalářské práce může sloužit jako úvod do tématu, který stručně shrnuji, a jako východisko pro další zkoumání, především pro ověření uvedeného v rámci výzkumu. Za základní krok při zaměření se na určité téma považují studium již dostupných zdrojů, shrnutí hlavních myšlenek a sumarizaci zjištěného, což vytvoří obraz aktuálního stavu poznání, které je nezbytné pro další zkoumání.

V předchozím textu jsem se zaměřil na několik rovin:

- sociální práce je spjata se spirituálními hodnotami. (má žido-křesťanské kořeny, řada aktivit byla realizována dlouho dobu církví)

Spjatá s církví je sociální práce například v tématech lidské důstojnosti, hodnotě života, pomoci bližnímu atd. Celkový pohled na člověka, který má nezaměnitelnou a nezrušitelnou hodnotu ve své jedinečnosti, jelikož je stvořen k obrazu Božím, jak pramení z učení církve je aspekt, který souvisí s křesťanskou spiritualitou, vychází z křesťanství a zároveň právě lidská důstojnost a hodnota života je, troufám si říci i nejdůležitějším aspektem sociální práce, je zde tedy vidět odkaz právě na historické církevní kořeny a učení církve v pojetí sociální práce.⁷¹

- sociální práce se dotýká potřeb klientů a zaměstnanců, mohou být i spirituální.

Zjištění, že člověk je bytost s rovinou biologickou, psychickou a sociální, ale zároveň též duchovní, spirituální je již uznávaný fakt, ovšem tyto roviny se také musí promítnout i v péči o daného člověka, jelikož s těmito rovinami se pojí i potřeby, které člověk zná a jak již víme, když nejsou nějakým způsobem potřeby člověka uspokojovány, vznikají různé problémy s celkovým rozpoložením člověka a jeho vnitřní rovnováhou. Proto je důležité, při práci s člověkem reflektovat všechny jeho roviny, je tedy důležité uplatňovat takzvaný holistický koncept přístupu k člověku, který reflektuje spirituální dimenzi člověka. Dalšími tématy, která je zapotřebí mít na paměti, jsou jednak samotný způsob práce se spirituálními potřebami a také rizika, která mohou být s reflexí spirituality v sociální práci spojena.⁷²

- v teorii i praxi sociální práce se téma spiritualita už akcentuje.

V dnešní společnosti je již možné na poli sociální práce pozorovat čím dál větší snahu o to, aby spiritualita a její propojení se sociální prací bylo zřetelné.⁷³

Vznikla řada zahraničních i českých monografií a odborných článků na toto téma, např. *Spiritual Diversity in Social Work Practice*, tuto knihu napsal Edward Canda, nebo kniha *Praktická teologie pro sociální pracovníky* od autora Michala Martínka. Dále se spiritualitou v sociální práci zabývají autoři, jako Margaret Holloway, M. Carlean Gilbert, a další. V České republice se tímto tématem zabývá například autor Michal Opatrný, Zdeněk Vojtíšek a další.

⁷¹ Srov. MARTÍNEK, Michal, a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: JABOK, 2008. ISBN: 978-80-904137-2-6, s. 66.

⁷² Srov. ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti*. Praha: GRADA, 2014. ISBN: 978-80-247-3133-9, s. 153.

⁷³ Srov. CANDA, Edward, a kol. *Spiritual Diversity in Social Work Practice*. Překlad: Vít Kovář, New York. OXFORD, 2010. ISBN: 978-0-19-537279-3, s. 6-12.

V praxi je vidět snaha o zapojení spirituality při výuce sociální práce na univerzitách, nebo zapojení kněží do sociálních služeb například, ovšem i zde je jistě prostor na rozšíření a dořešení některých otázek, které prolínání spirituality do praxe sociální práce přináší.⁷⁴

- v ostatních pomáhajících profesích se běžně pracuje se spiritualitou

Jedná se například o zdravotnické profese, zde se v nemocnicích, či jiných zdravotnických zařízeních setkávají nejčastěji se spiritualitou spojenou s umíráním, péčí o osobu blízkou apod.

- existují cílové skupiny, kde je téma spirituality aktuální (jako zdroj či jako riziko)

Osobní spiritualita je rozsáhlým tématem, který je v sociální práci již součástí praxe, například u cílové skupiny seniorů, či umírajících. Zde je přímo vyžadována práce se spirituálními potřebami klientů a snaha o to, aby byly naplněny do co možná největší míry to jde.⁷⁵

Spiritualita může být rizikem všude (spiritualita může buď zlepšit, nebo zhoršit situaci klienta), ale u jmenovaných cílových skupin je zde pravděpodobnost vyšší. Například osoby týrané, či zneužívané jsou velmi náchylné k přijímání různých ideologií, jelikož hledají smysl v tom, co se jim stalo, nebo co zrovna prožívají a jak dojít nápravě a tento smysl mohou mnohdy zdánlivě najít v různých ne moc důvěryhodných náboženských spolicích a ideologiích, zde je téma spirituality velmi nebezpečné a může negativně ovlivnit budoucí vývoj klientovi situace.⁷⁶

- supervize může mít spiritualitu jako téma

Supervize v charitativních a diakonických organizacích funguje, jako bezpečný prostor, kde se mohou v týmové, či individuální, externí, či manažerské formě sociální pracovníci svěřit se svými těžkostmi na pracovišti, vyjádřit své emoce a postoje vůči vedení, či ostatním kolegům, ale i náročným případům v pracovním procesu. Dále pak je to prostor, kdy supervizor může naskytnout nový pohled na dané téma, či rady a tipy, jak se dále v daném tématu vzdělat, či zlepšit své reakce. Z dostupných zdrojů jsem zjistil, že supervize tedy v organizacích povinná není, ale zvětšuje kvalitu poskytovaných služeb, tedy valná většina poskytovatelů sociálních služeb supervizi využívá a charitativní a diakonické organizace nejsou výjimkou. Ač se mohou lišit ve formě poskytování supervize, nezjistil jsem specifické spirituální aspekty, které by supervize v charitativních a diakonických organizacích měla. Pokud tedy supervizor dané téma sám nepřinese, nebo sociální pracovník nevnese požadavek, je tedy téma spirituality odkázáno individuálně na dané účastníky.⁷⁷

Do jaké míry je vhodné přinášet témata, jako křesťanská spiritualita, osobní spiritualita, náboženství, religiozita do supervize v sociální práci, potažmo do supervize v charitativních a diakonických organizacích? Je to vůbec vhodné? Pokud je tedy supervize pro zaměstnance bezpečný prostor, možná by měli mít i možnost se supervizorem probírat spirituální aspekty v motivaci své práce. Jak jsem již více zmínil, když člověk, který se hlásí ke křesťanské víře pracuje v organizacích, jako jsou charitativní a diakonické, může to být takovým jeho motivem k práci. Ovšem je žádoucí,

⁷⁴ ŠTĚCH, Ondřej, A kol. *Sociální práce v nejisté době: sborník vědeckých textů z konference XII. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 2. až 3. října 2015, Hradec Králové 2nd-3rd October 2015*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. ISBN: 978-80-7435-648-3, s. 72.

⁷⁵ Srov. SVATOŠOVÁ, Marie. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4107-9, s. 23–24.

⁷⁶ DOLEŽEL, Jakub. *Spirituální citlivost charitativních služeb: Proč a jak pracovat se spirituální dimenzí životní situace klientů*. Caritas et veritas, 2017, č.7, s. 33. ISSN: 1805-0948.

⁷⁷ Srov. HAVRDOVÁ, Zuzana, HAJNÝ, Martin, a kol. *Praktická supervize*. Praha: Galen, 2008. ISBN: 978-80-7262-532-1, s. 93.

aby supervize v těchto organizacích vykonávali spíše tedy supervizoři, kteří jsou zároveň křesťany, či nikoliv? Pokud se tedy na supervizi se zaměstnanci supervizor mimo jiné zaměřuje na dodržování hodnot organizací, mělo by být tedy vhodné, aby supervizor byl zároveň křesťan a tím mohl blíže pochopit dané hodnoty a historii organizace a více tedy hodnotit, zda jsou zachovávány a pomoci je zaměstnancům pochopit. Ovšem na druhou stranu, kdyby naopak bylo vyžadováno, aby supervizor byl co nejvíce nestranný, pak by spíše měl v charitativních a diakonických organizacích vést supervize člověk, který naopak křesťanskou víru nevyznává. Tím by mohl lépe na danou organizaci reagovat nezaújatě a možná i více empaticky k osobám, které křesťanskou víru sice nesdílí, ovšem pracují v těchto organizacích. Vzbuzuje to ve mně i další otázky, do jaké míry je víra vlastně vaše osobní záležitost, když pracujete v těchto organizacích? I toto téma by bylo jistě zajímavé více prozkoumat.⁷⁸

- charitativní a diakonické organizace participují na poskytování sociálních služeb a dělání sociální práce – ze své povahy inklinují více ke spiritualitě

Milná pojetí církve negativní vliv i na motivaci zaměstnanců charitativních a diakonických organizací. Vezmeme-li v potaz třeba myšlenku, že pomoc, kterou vykonává například organizace Charita ČR vykonává církev. Pro pracovníky Charity, kteří jsou zároveň aktivními křesťany, je to skvělý motivační faktor k jejich práci a vhodný kontext pro jejich profesní dráhu. Ovšem jak k takovému vysvětlení přistupují zaměstnanci a pracovníci, kteří nejsou aktivními křesťany a nejsou v takové míře v církvi socializováni, nebo vůbec křesťané nejsou? Takové vysvětlení je pro ně jistě nepochopitelné. Pomoc přeci poskytuje daná organizace, která sice vznikla na křesťanských základech a církev je jejím zřizovatelem. Náboženští profesionálové sice mají svůj podpis na zřizovacím dekretu Charity, ale o mnoho více s ní společného nemají. Z těchto dvou názorů proto pak v praxi vznikají různé nedorozumění.⁷⁹

- spirituální, konkrétně křesťanské hodnoty, které se promítají do povahy organizace (a každodenního fungování)

Charitativní a diakonické organizace mají ve svém interním předpisu a zásadách poskytovaných sociálních služeb odzrcadlené křesťanské hodnoty, pořádají také různé bohoslužby ve spolupráci s diecézí.⁸⁰

- supervize probíhá i v těchto organizacích – má specifické postavení téma spirituality?

Supervize, jako taková nemá mnoho spirituálních aspektů v těchto organizacích. Hlavně v charitativních organizacích probíhá se sociálními pracovníky ve stejném duchu, jako v jiných nestátních neziskových organizacích, které nezřizuje církev.⁸¹

Něco jiného je ale supervize v diakonických organizacích. Zde probíhá supervize tzv. manažerského typu, tedy nadřízený superviduje podřízené, zde je tedy na každém nadřízeném, zda do supervize, kterou vede vnese i spirituální aspekty, ovšem z dostupných informací dané literatury jsem nezjistil, že by se tak nějak často dělo, spíše má supervize povahu zhodnocení práce, poradenství při řešení rozepří, či těžkostí na pracovišti a zkoumání efektivity práce.⁸²

⁷⁸ Srov. OPATRŇÝ, Michal. *Třináctá komnata vztahu teologie a sociální práce*. Caritas et veritas, 2011, č.1, s. 53-56. ISSN: 1805-0948.

⁷⁹ *Tamtéž*.

⁸⁰ Srov. Caritas Internationalis [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.caritas.org/who-we-are/>

⁸¹ Srov. HAVRDOVÁ, Zuzana, HAJNÝ, Martin, a kol. *Praktická supervize*. Praha: Galén, 2008. ISBN: 978-80-7262-532-1, s. 93.

⁸² HAVRDOVÁ, Zuzana. interní materiál k přednášce *Supervize v sociálních a zdravotnických organizacích*, UK FHS, 11.listopadu 2002, Dostupné z: <https://d11.cuni.cz/manazerska-supervize>

Zásah spirituality do sociální práce v charitativních a diakonických organizacích celkově vzbuzuje mnoho otázek a v některých případech také etických dilemat (témata vhodná právě do supervize). Kdyby například chtěl klient, abychom mu poskytl informace o daném náboženství, či některé náboženské texty, popřípadě Bibli, můžeme mu to poskytnout, nebo bychom ho měli nasměrovat na osobu k tomu vhodnou, i když pracujeme v organizaci, jejíž zakladatelem je církev? Co když se s námi bude chtít klient pomodlit? Můžeme mu tuto službu poskytnout, když pracujeme v charitativní a diakonické organizaci, ale zároveň jeho víru nesdílíme a nejsme tak vnitřně nastaveni? Co když po nás bude chtít klient například sehnat někoho, kdo se zabývá okultismem, nebo je to „šaman“, či jiný vyznavač alternativních náboženství? Tyto otázky nejsou třeba tak složité v hospicové a paliativní péči, znám mnoho hospiců, které poskytují svým klientům podporu v jejich vyjádření spirituality, ovšem co u klientů z jiné cílové skupiny služeb charitativních a diakonických organizací? Je to vhodné? Toto jsou témata, které by se mohli na supervizích v charitativních a diakonických organizacích objevit.⁸³

- Spirituální potřeby klientů a zaměstnanců

Jak jsem již uvedl, spirituální potřeby jak klientů, tak zaměstnanců charitativních a diakonických organizací jsou důležitým aspektem sociální práce v těchto organizacích. Spirituální potřeby klientů jsou celkově znatelnější v sociální práci se seniory. Vztahování se ke spiritualitě, různým formám náboženství je častý úkaz právě v období stáří, či u lidí vážně nemocných, nebo umírajících. Člověk chce často vidět smysl ve svém životě, ptá se, proč jej potkalo právě to, co ho potkalo. Mnohdy pátrá po otázkách odpuštění, po tom, co se s ním stane, až zemře, co jej přesahuje a co na něj po smrti čeká. I s tím musí sociální pracovník počítat a umět v těchto věcech klientům porozumět. Nicméně práce se spiritualitou, jak je již v této práci uvedeno je důležité u všech klientů, ale i sám sociální pracovník musí umět pracovat se svou osobní spiritualitou, aby nepřišla do nežádoucí konfrontace se spiritualitou klientů, ale i kolegů.⁸⁴

Příklady spirituálních potřeb klientů:

- potřeba naděje, smyslu a účelu
- vztah s Bohem
- spirituální praxe
- vztahu s lidmi
- Potřeba přesahu sebe sama
- Potřeba otázek ohledně bytí
- Hledání smyslu života
- Pátrání po důvodu a příčinách své situace. Konfrontace s osudem, „Božím záměrem“, apod.
- u seniorů a umírajících jsou pak spirituální potřeby více patrné a je jisté i tím více žádoucí se jimi zabývat a zabývat se jimi při práci s těmito klienty, jedná se o potřeby jako odpuštění, smíření se se smrtí apod.⁸⁵

Odborná kvalifikace sociálního pracovníka by mohla v pohledu charitativních a diakonických organizací, jako plnohodnotných součástí zřizovaných církví doplněna otázkami náboženské a církevní „kvalifikace“. Měl by mít takový sociální pracovník tedy jiné vzdělání? Někjaký kurz? Pak už by ale nešlo primárně o dobro klienta v jeho těžké

⁸³ Srov. ŠILER, Vladimír. *Religiozita a spiritualita ve zdravotnictví a sociální péči*. Ostrava: 2017. ISBN: 978-80-7464-966-0, s. 71.

⁸⁴ Srov. SVATOŠOVÁ, Marie. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4107-9, s. 23–24.

⁸⁵ Srov. NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: prakticky o posledních věcech člověka*. Praha: Paseka, 2016. ISBN: 978-80-7432-747-6. s. 12–15.

životní situaci, ale o to, aby cítil, že mu pomocnou ruku podává církev, jeho životní situace by byla ale zneužita k proselytismu. V opačném případě je obětován křesťanský charakter Charity, takže jde o profesionální poskytování pomoci, ale bez jakéhokoliv zapojení diakonických impulsů křesťanství. Právě kvůli tomuto rozporu se existence Charity a Diakonie, jako církví zřizovaných pomáhajících organizací stává pochybnou.⁸⁶

Je na pováženou, jakou důležitost hraje spiritualita v charitativních a diakonických organizacích důležitost a kde se nachází ta pomyslná hranice, kdy by bylo nebezpečné na ní lpět za cenu, že klientovi nebude řádně vyhověno v jeho poptávce o kvalitní sociální práci a zároveň, jak je důležité udržet křesťanskou spiritualitu v organizacích v takové míře, aby bylo pořád možno považovat církev za jejich zřizovatele a církev skrz ně mohla konat svou diakonickou a charitativní úlohu.⁸⁷

Dané shrnutí přináší mnohá témata a otázky, které zde naznačuji, a které by stáli za další zamyšlení.

⁸⁶ Srov. OPATRŇY, Michal. *Třináctá komnata vztahu teologie a sociální práce*. Caritas et veritas, 2011, č.1, s. 53-56. ISSN: 1805-0948.

⁸⁷ *Tamtéž*.

Závěr

Cílem mé práce bylo představení spirituálních aspektů sociální práce a supervize v charitativní a diakonické oblasti praxe. Důležitou myšlenkou bylo představení sociální práce, toho, jak probíhá a jaké specifika nese v sociálních službách, které poskytují charitativní a diakonické organizace. Dále pak jsem se zaměřil na charitativní a diakonické organizace, jako takové, jejich vymezení a historický kontext. Vedle charitativní a diakonické oblasti praxe byla pro tuto práci hlavní spiritualita. Představil jsem pojem a jeho vymezení, dále pak křesťanskou spiritualitu, její chápání a historický kontext a její propojení s charitativními a diakonickými organizacemi. Následovalo téma supervize, představení pojmu, popis supervize v rámci sociální práce a poté specifikace průběhu supervize v charitativní a diakonické organizaci. Následovalo zhodnocení získaných informací a zhodnocení celkového vlivu spirituality na podobu sociálních služeb, které jsou poskytovány v charitativních a diakonických organizacích. V této kapitole jsem naznačil z mého pohledu důležité otázky, které mohou být otevřeny dalšího zkoumání, a také vedou k zamyšlení nad samotnou problematikou.

V práci jsem soustavně narážel na téma propojení sociální práce se spiritualitou. Dále pak na zajímavé názory ohledně propojení církvi a sociálních služeb, které mě osobně velmi zajímaly a celkově si myslím, že se jedná o velice zajímavé téma, které je určitě potřeba dále zkoumat a zabývat se jím.

Shrnu bych cíl mé práce, tedy představit spiritualitu a supervizi v charitativní a diakonické organizaci, jako zdařilý, jelikož jsem z vybraných zdrojů získal potřebné množství informací, abych mohl více a zdařile představit téma práce a popsat všechny dílčí témata a získat tak bližší informace o spirituálních aspektech v sociální práci a supervizi v charitativních a diakonických organizacích. Jsem si vědom toho, že v této práci jistě nebyly uvedeny všechny zdroje a pohledy různých autorů na toto téma, popřípadě témata z něho vycházející, ovšem dle mého názoru to úplně v rámci rozsahu a zaměření této práce nebylo možné.

Pokusil jsem se ale vycházet z vybrané literatury, která mi přišla k tomuto tématu nejvíce relevantní a informativní. Práci jsem se snažil koncipovat obecněji, abych tak mohl dát prostor vzniku nových témat, diskuzí a novému pohledu na tuto tematiku.

Cíl se mi podařilo naplnit a je obsahově dostatečně informativní. Vyplývá mi z ní především to, že v tématech spirituality, supervize, sociální práce v charitativních a diakonických organizacích, vztahu těchto organizací k církvím, které je zřizují, je ještě obrovský potenciál a místo k dalšímu zkoumání, diskusi a celkovému povědomí a prostudování těchto témat.

Toto téma mě osobně zaujalo, jelikož se jedná o propojení sociální práce a spirituality, se kterým jsem se v rámci studia setkával poměrně často a myslím si, že k celkovému studiu oboru sociální a charitativní práce neodmyslitelně patří. V kapitole 4 jste uvedl a nastínil některá témata či otázky, které by zasloužili bližší prozkoumání.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

- CANDA, Edward, a kol. *Spiritual Diversity in Social Work Practice*. Překlad: Vít Kovář, New York. OXFORD, 2010. ISBN: 978-0-19-537279-3.
- HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce*. Praha, OSMIUM, 1999. ISBN: 80-902081-8-5.
- HAVRDOVÁ, Zuzana, HAJNÝ, Martin, a kol. *Praktická supervize*. Praha, Galén, 2008. ISBN: 978-80-7262-532-1.
- HAWKINS, Peter, SHOHET, Robin. *Supervize v pomáhajících profesích*. Praha, Portál, 2004. ISBN: 80-7178-715-9.
- CHLADIMA, Martin. *Charitativní péče – Dějiny a současnost*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN: 978-80-7041-632-7.
- JUNG, Carl Gustav. *Člověk a jeho symboly*. Překlad: Pavel Kolmačka, Praha, Portál, 2017. ISBN: 978-80-262-1259-1.
- MARTÍNEK, Michal, a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: JABOK, 2008. ISBN: 978-80-904137-2-6.
- MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Encyklopedie sociální práce*. Praha, Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0366-7.
- MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007. ISBN: 978-80-7367-310-9.
- MATOUŠEK, Oldřich, a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-473-7.
- MESSINA, Rosario. *Dějiny charitativní činnosti*. Translation: Terezie Brichtová. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2005. ISBN: 80-7192-859-3.
- MOORE, Robert. *CG. Jung a křesťanská spiritualita*. Překlad: Ivo Müller, Praha, Portál, 1998. ISBN: 80-7178-195-9.
- NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN: 80-90307-0-0
- NEZBEDA, Ondřej. *Průvodce smrtelníka: prakticky o posledních věcech člověka*. Praha: Paseka, 2016. ISBN: 978-80-7432-747-6.
- OPATRŇÝ, Michal., *Služba potřebným – diakonie jako konstitutivní prvek církve*. In MARTINEK, M. a kol., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008, ISBN: 978-80-904137-2-6.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Teologie služby*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 2002. ISBN: 80-7192-748-1.
- ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti*. Praha: GRADA, 2014. ISBN: 978-80-247-3133-9.
- SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie*. Londýn, CDK, 2003. ISBN: 80-7325-017-9.
- SVATOŠOVÁ, Marie. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4107-9.
- ŠILER, Vladimír. *Religiozita a spiritualita ve zdravotnictví a sociální péči*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017. ISBN: 978-80-7464-966-0.
- ŠIMR, Karel. *Trojí diakonie*. Brno: CDK, 2019. ISBN: 978-80-7325-480-3.
- ŠMERDA, Hynek. *Křesťanská charita v běhu věk*. České Budějovice: JIH, 2010. ISBN: 80-86266-39-8.
- ŠTĚCH, Ondřej, A kol. *Sociální práce v nejisté době: sborník vědeckých textů z konference XII. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 2. až 3. října 2015*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016. ISBN: 978-80-7435-648-3.
- TOKÁROVÁ, Anna, a kol. *Sociální práce*. Prešov: Akcent, 2009. ISBN: 978-80-89295-15-9.

VÁVROVÁ, Soňa. *Doprovázení v pomáhajících profesích*. Praha, Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0087-1.

VOJTÍŠEK, Zdeněk, a kol. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0088-8.

Články v tištěné seriálové publikaci

DOLEŽEL, Jakub. *Spirituální citlivost charitních služeb: Proč a jak pracovat se spirituální dimenzí životní situace klientů*. Caritas et veritas, 2017, č.7. ISSN: 1805-0948.

EMROVÁ, Nicole. *Spiritualita*. Caritas et veritas, 2017, č.7. ISSN: 1805-0948.

HANUŠ, Petr. *Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný?* SOCIÁLNÍ PRÁCE/SOCIÁLNÁ PRÁCA, 2007, č.1. ISSN: 1213-6204.

MACHULOVÁ, Helena, MACHULA, Tomáš. *Pojetí spirituality a péče o terminálně nemocné*. Caritas et veritas. 2020, č.10. ISSN: 1805-0948.

OPATRŇY, Michal. *Charity a diakonie – poskytovatelé sociálních služeb nebo sekundární církevní struktura?*. Caritas et veritas, 2017, č.7. ISSN: 1805-0948.

OPATRŇY, Michal. *Třináctá komnata vztahu teologie a sociální práce*. Caritas et veritas, 2011, č.1. ISSN: 1805-0948.

Elektronické zdroje

Caritas Internationalis [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z:

<https://www.caritas.org/who-we-are/>

Diakonia World Federation [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://diakonia-world.org/who-we-are-history/>

Diakonie CČE [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.diakonie.cz/o-diakonii/>

DOLEŽEL, Jakub. *Teoretické ukotvení církevní sociální práce na pozadí obecných a českých charitních dějin až po encykliku Deus caritas est*. Olomouc: Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2011, disertační práce, s. 48. Školitel: prof. Dr. Heinrich Pompey, Dipl.-Psych. Dostupné na: https://theses.cz/id/tcc3yv/DOLEZEL_-_disertacni_prace.pdf?lang=en;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dbadatelsky%20orientovan%3C%A9%20vyu%C4%8Dov%C3%A1n%C3%AD%26start%3D80

GABRISZ, Aleš. *Manažerská supervize a její uplatnění v Diakonii CČE*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, 2008, diplomová práce, s. 50–60. Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Havrdová, CSc. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/84590/120006548.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

HAVRDOVÁ, Zuzana. interní materiál k přednášce *Supervize v sociálních a zdravotnických organizacích*, UK FHS, 11. listopadu 2002, Dostupné z: <https://dl1.cuni.cz/manazerska-supervize>

KOUDELKA, Jaroslav. *Teologická východiska charitativní činnosti křesťanské církve*.

Praha: Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2012, diplomová práce, s. 38.

Vedoucí práce: ThLic. Petr Štica, Th.D. Dostupné na:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/46629/DPTX_2010_2__0_291542_0_90758.pdf?sequence=1&isAllowed=y

NAGYOVÁ, Nicole. *Supervize v sociální práci*. Praha: Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta, 2018, diplomová práce, s. 18–19. Vedoucí práce: prof. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc. Dostupné na: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/100015>

VRAJ, Lumír, *SOCIÁLNÍ PRÁCE DIAKONA JE PROFESE A ZÁROVEŇ POSLÁNÍ*, Český Bratr, evangelický měsíčník, [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.ceskybratr.cz/archives/17800>

KUBICOVÁ, Alina. *K problematice sociálních a spirituálních kompetencí a sociálních profesí*, [online], [cit. 7. 3. 2022], Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava, ve formátu .pdf, Dostupné z: https://is.jabok.cz/el/jabok/leto2016/V113/um/KUBICOVA_A_socialni_a_spiritualni_kompetence15.pdf

CHALUPNÍKOVÁ, Gabriela. *Supervize a její význam v sociálních službách*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta Ústav sociální práce, 2020, diplomová práce, s. 16–17.
Vedoucí práce: doc. MUDr. Alena Vosečková, CSc. Dostupné na: <https://theses.cz/id/414g51/STAG89966.pdf>

Zákony pro lidi, *Zákon o sociálních službách* č. 108/2006 sb. [online]. [cit. dne 14. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

ABSTRAKT

KOVÁŘ, Vít. *Spiritualita a supervize v charitativní a diakonické organizaci*. České Budějovice 2022. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Nicole Emrová

Klíčová slova: spiritualita, sociální práce, charita, diakonie, supervize, křesťanská spiritualita, charitativní organizace, diakonická organizace, náboženství, církve, sociální služby

Cílem této práce je představení spirituálních aspektů sociální práce a supervize v charitativní a diakonické oblasti praxe.

Představení obecné podoby sociální práce a její ukotvení v legislativě a současná podoba, poté s odkazem na vybranou literaturu představuje charitativní a diakonické organizace jako takové, jaké mají historická východiska, specifika, hodnoty apod.

Dále se zabývá samotnou spiritualitou, její definicí, vymezením a historickým vývojem. Konkrétně se zabývá představením křesťanské spirituality, které úzce souvisí právě s pohledem na spiritualitu ve vybraných oblastech praxe. Zabývá se křesťanskou spiritualitou v kontextu sociální. Dále pak zahrnuje křesťanskou spiritualitu v kontextu motivace sociálních pracovníků. Důležité v této práci je také postavení křesťanské spirituality přímo v charitativních a diakonických organizacích, jako takových.

Další důležitou součástí této bakalářské práce je supervize. Obsahuje představení pojmu supervize a jejího vztahu k sociální práci. Z vybraných zdrojů poté uvádí, jakým způsobem probíhá supervize v charitativních a diakonických organizacích a vztahem mezi spiritualitou a supervizí.

V poslední části hodnotí poznatky, které vyplývají z celkového obsahu práce.

ABSTRACT

Spirituality and supervision in charitable and diakonal organization

Key words: spirituality, social work, charity, diaconia, supervision, Christian spirituality, charitable organization, diaconal organization, religion, church, social services

The aim of this work is to present the spiritual aspects of social work and supervision in the charitable and diaconal field of practice.

Introduction to the general form of social work and its anchoring in legislation and the current form, then an evaluation of how this form of social work is specified in charitable and diaconal organizations. Simultaneously, with reference to selected literature, it presents charitable and diaconal organizations as such, what historical background they have, their specifics, values, etc.

It also deals with spirituality itself, its definition, specification and historical development. Specifically, it deals with the presentation of Christian spirituality, which is closely related to a perspective on spirituality in selected areas of practice. The thesis also deals with Christian spirituality in a social work. It includes Christian spirituality in the context of motivation of social workers. The position of Christian spirituality in charitable and diaconal organizations is also important in this work.

Another important part of this bachelor thesis is supervision. The thesis contains an introduction to the concept of supervision and its relation to social work. From selected sources it also states in what manner does supervision take place in charitable and diaconal organizations and the relationship between spirituality and supervision.

In the last part the findings, that result from the overall content of the work, are evaluated.